

O'ZBEKSTAN RESPUBLİKASI JOQARI HA'M ORTA ARNAWLİ
BİLİMLENDİRİW MİNİSTİRLİĞİ
BERDAQ ATINDAG'I QARAQALPAQ MA'MLEKETLİK
UNİVERSİTETİ

Qaraqalpaq filologiyas? fakulteti Jurnalistika qəniğeliginin' pitkeriwshisi
Saparova Munira Djumabaevnan?n'

PİTKERİW QA'NİGELİK JUMISI

**Tema: Qaraqalpaqstan radiosında muzıkalıq, kewil ashar
dem alıs bag'darlamasındag'?esittiriwlerdi tayarlawda
jurnalistik sheberlik**

İlimiy basshıs?
filologiya ilimlerinin'
kandidat?, dotsent Qojıqbaeva Z.A.

No'kis – 2013

Jaqlawg'a ruxsat berildi

Qaraqalpaq filologiyas?

fakultetinin' dekan?

filologiya ilimlerinin' kandidat?

dotsent

Q.K.Turdıbaev

Jurnalistika kafedrasın'ın

baslıǵı, tariyx ilimlerinin'

kandidat?, dotsent

D.O'.Bekbawliev

İlimiy basshı filologiya ilimlerinin'

kandidat?, dotsent

Z.A.Qojıqbaeva

Tema: Qaraqalpaqstan radiosında muzıkalıq, kewil ashar dem alıs
bag' darlamasındaǵı esittiriwlerdi tayarlawda jurnalistlik sheberlik

Mәмleketlik attestatsiya komissiyasınnı qarar?

Pitkeriwshi Munira Saparovanı pitkeriw qanıgelik jumısına

_____ bah'ası qoyılın. _____ 2013-jıl

MAK baslıǵı:

MAK ag'zalar:

MAZMUNI:

Kirisiw

I BAP. Radiobaylanış h'a'm onñ auditoriyas?

II bap.

Estetikalıq ta'rbiya beriwde muzıkalıq bag'adarlamalardñ orn?

III BAP.

Rioda kewil ashar esittiriwlerdin' o'zgesheligi

Juwmaqlaw

Paydalang'an a'debiyatlar

Kirisiw

Pitkeriw qa'nigelik jumǵǵıń aktualǵı?

Radiojurnalistika o'ziniń audiriyasına tuwrıdan-tuwrı kirip bara alıw menen ayırıksha. A'sirese, Ma'mleketimiz G'a'rezsizliginen son' bul taraw xızmetkerlerine ken' imkaniyat esigi ashıldı. Radiojurnalistikanan' audiriyas u'lken. Olardıń talap h'a'm ushshlar tiykarında sutka dawamında o'z esittiriwlerin tayarlaw arqalı ja'miyetlik turmısta o'z sa'wleleniwine iye bolıw menen de parqlanadı. Operativlik tu'sinigi bugingi ku'ni radio baylanı arqalı o'ziniń tastıyǵıń tappaqta. Sonlıqtan da ol en' arzan h'a'm operativ g'alaba h'abar quralı bolıp esaplanadı. Rus ilimpazı V.V.Voroshilov onıń a'h'miyeti h'aqqında bılayınsha ta'riyip beredi:

«Radio shıńında da a'jayıp imkaniyatlardı a iye. Adamlar basqa isler menen shug'ıllanıp atırıp ta radio tıńlaydı, sonıń menen birge ba'rshe h'a'diyseler h'aqqında h'a'm jan'alıqlar, h'a'm kewil ashar da'stu'rler, h'a'm teatr, h'a'm bazar h'aqqında anıq mag'lumatlar a iye boladı»¹.

Ilimpaz ta'repinen keltirgen bul pikirler bizin' qaraqalpaq jurnalistikasında da o'z tastıyǵıń tappaqta.

G'alaba xabar quralları a'sirese, sonıń ishinde radiojurnalistika da o'z tariyxına, da'stu'rlerine, is ta'jiriybesine iye, kadrlar tayarlawda bir mektep xızmetin atqarıw menen o'zgeshelenedi. Qaraqalpaqstan radiosı mine usınday da'stu'rlerdi o'zinde ja'mlegen g'alaba xabar quralıń bir tu'ri.

Qaraqalpaqstan radio kanalı tariyxına na'zer awdarsaq, onda tıńlawshıń kewlindegi ga'plerdi taba alatugınday, ruwxıy azıq bele alatugınday da'stu'rler h'a'm bag'darlamalar tolıp atır. Solardıń arasında en' a'h'miyetlisi – muzikalıq h'a'm kewil ashar esittiriwler bolıp tabıladı.

Bizin' pitkeriw qa'nigelik jumǵǵıń maqseti Qaraqalpaqsatan radio kanalıń muzikalıq h'a'm kewil ashar esittiriwlerinin' tayarlanıw o'zgesheligin u'yreniw, esittiriwlerdin' ta'rbiyalıq a'h'miyetin izertlewden ibarat. Bul jan'a tema. Onıń aktualǵı sonda, qaraqalpaq radiojurnalistleri milliy, muzikalıq h'a'm

¹ Ворошилов В.В. Журналистика. Учебник. СПб. 1999. стр-59-60.

kewil ashar esittiriwler tayarlawd?birden baslagan emes. Onñ' ushñ ko'p izleniw h'a'm jan'asha da'stu'rlerdi en'giziw kerek bold?.Sonl?qtan bul o'zgerislerdi u'yreniw waqt? kelip jetti dep oylaym?. Biz pitkeriw qa'nigelik jum?sm?zda Qaraqalpaqstan radio kanalında muz?kal?q h'a'm kewil ashar esittiriwlerdin' tematikas?, problematikasñ izertlewdi niyet ettik.

Problemanñ' izertleniw da'rejesi

Radiojurnalistika ushñ en' basl? tiykarg'? na'rse esittiriwlerdñ' mazmunında faktlerdin' an?q h'a'm ko'p bol?w?h'a'm onñ' jag'?ml?h'awazda jetkerip beriliwi bol?p esaplanad?. Bul jag'dayda publitsistikalıq materiallardñ' mazmunñ, sapasñ, mashqalalarñ, bag'darñ h'a'm bu'gingi ku'n ushñ a'h'miyetin an?qlayd?. Radio jurnalistikada efir materiallarññ' mazmunña tu'ri, formas? h'a'm janr? kiredi. Bulardñ' en' a'h'miyetlisi – tu'ri h'a'm formas?, al janrlar? ekinshi orında turad?.

Biraq, bul jerde sapasñ da esapqa al?wm?z kerek. Materiallardñ' janr?, a'lbette, onñ' mazmunñ, toplan'an materiallardñ' a'h'miyeti s?patña, sonñ' menen birge bul faktlerdi avtordñ' orn?ornña qoy?w sheberliginen de g'a'rezli.

Ha'r qanday radiojurnalist do'retiwshiligi u'lken protsess.Onda redaktor, rejisser h'a'm operator dñ' birgeliktegi do'retiwshilik x?zmetinin' jemisi bar. Onda janl? o'mir, turm?s mashqalalar?, bu'gingi ku'n jan'al?g'? h'a'm a'lbette, da'wir j?lnamas? ja'mlengen. Informatsiyag'a bolg'an talap h'a'r qanday ja'miyette onñ' rawajlan?wññ' tiykar? bol?p esaplanad?. Radiojurnalistikanñ' a'h'miyeti sonnan ibarat, adamnñ' ja'miyette tutqan ornñ, ideyal?q a'h'miyetin belgileytug'ñ ta'replerdin' biri. Sebebi rakdiojurnalist sotsial?q turm?st? sa'wlelendiriw arqal? waq?yalard? bildirip, talq?law h'a'm adam sanña qayta ta'sir etiw ku'shine iye. G'alaba xabar qurallar? ja'miyetlik informatsiyalard? toplaw, qayta islew h'a'm tarqat?w funktsiyalarñ atqarad? h'a'm insaniyat ja'miyetshiliginde onñ' qa'liplesiwde u'lken orñ tutad?.

Qaraqalpaq jurnalistikasında, sonñ' ishinde radiojurnalistikasında jan'al?qlar tol?p at?r. A'sirese, bazar qatnas?qlarññ' en' tiykarg'? talab?- ba'sekenin'

radiojurnalistikada kelip shəg'w? arqal? radioauditoriyan? jen'ip al'wday juwapkerli islerdin' baslan'w'na tiykar sal'nd?, desek as'fa aytqan bolmaym'z.

Qaraqalpaqstan Respublikas'nda Ma'mleketlik radiokanal menen katar mamleketlik emes No'kis-FM o'z esittiriwlerin baslad?. Jurnalistler qays? kanalda meyli ma'mleketlik, meyli ma'mleketlik emes kanalda islemesin, alg'a qoy'latug'ın talap birew – ja'miyetshilikte pikir oyat'w.

«Baspa so'z h'a'm g'alaba xabar qurallar'ın' x'zmetkerlerine» jollag'an qutl'qlaw'nda O'zbekstan Respublikas' Prezidenti İ.A.Karimov b'lay degen edi.

«Men o'z x'zmetim dawam'nda jurnalistlerdin' jum's'ın jaq'ınan bilip, baqlap kiyat'g'an bir insan s'pat'ında bul salan'ın' qanday na'zik h'a'm juwapkerli ekenin, eger us'lay ayt'w mu'mkin bolsa, h'aq'ıyq'ıy jurnalisttin' miyneti de qanday aw'ıt ja'ne mashaqatl' ekenin ko'z ald'ma jaqs? keltiremen. Ha'mmenin' de qol'ınan kele bermeytug'ın'ın, bun'ın' ush'ın talant, t'ın's'ız miynet, qunt h'a'm izleniw za'ru'rigin inabatqa alatug'ın bolsaq, ma'mleketimiz baspasozı bu'gingi ku'nde ja'h'a'n ma'limleme ken'esliginde o'z orn'ın tab'ıwg'a umt'ıl'p at'g'an?, jurnalistlerimiz shet elli ka'siplesleri menen sa'wbet h'a'm pikir tart'ıslarda h'esh kimnen kem bolmastan, o'zinin' professionall'ıq sheberligin ko'rsetip at'g'an? h'a'mmemizge quwan'ış bag'ıshlayd'ı¹».

Jurtbassh'ımız bildirgen pikirlerinde u'lken h'aq'ıyqatl'ıq bar. Bu'gin og'ada jedel-pa'tler menen o'zgerip barat'g'an globallas'w zaman'ında du'nyada, sonday-aq elimizde ju'z berip at'g'an waq'ıya h'a'm qub'ıl'ıslard'ın' ul'wma adamzatl'ıq iygilikli ideyalard? h'a'm milliy qa'diriyatlard? xalq'ımız sanas'na sin'diriw, rawajlan'w jol'ına tosqa'ınl'ıq etiwshi ku'shlerge qars? gu'resiw bag'dar'ındag'? juwapkerli jum's'larda g'alaba xabar qurallar? ay'ıt'ıqsha or'ın tutad?.

Elimizde basq'ıshpa-basq'ısh ju'rgizilip at'g'an reformalard'ın' na'tiyjelerin h'a'm olard'ın' turm'ısl'ıq za'ru'rigin xal'ıqt'ın' ken' qatlam'ına tu'sindiriw, insan turm'ıshına on'ın' abadanl'ıg'ın artt'ı'ıwg'a ko'rsetetug'ın ta'sirin sa'wlelendiriw, us?

¹ И.Каримов. Баспасөз хәм ғалаба хабар қураллары хызметкерлерине. «Еркин Қарақалпалпақстан», 2012-жыл 27-июнь.

tiykarda ja'miyet ag'zalarında keleshekke isenim oyatıwda jurnalistlerdin' xızmeti joqar?.

Bizin' elimizde jaratılğan jan'asha sha'riyat arqal? radiojurnalistler o'z talantın h'a'm uqıbın korsetiwge erisip kelmekte. A'sirese, muzıkalıq h'a'm kewil ashlar esittiriwlerdin' payda bolıw? so'zimizdin' da'lili. Radiojurnalistika teoriyas? h'a'm onın' problemas? h'aqqında rus h'a'm o'zbek ilimpazlar? qatar monografiyalıq izertlew jumısların orınladı¹, olarg'a tiykarlanıp biz de qaraqalpaq jurnalistlerinin' do'retiwshiligin izertlegende teoriyalıq tiykar sıpataında paydalandıq.

Pitkeriw qa'nigelik jumısının' maqseti h'a'm wazıypas?

Qaraqalpaqstan radios? o'zinin' uzaq tarixıy jolında o'z tınlawshılarının' kewline kirip barıw jolın taba aldı. En' baslıs? saz-sa'wbetli da'stu'rlerdin' ko'beyiwi,

tınlawsh? talaplarına tiykarlanıp esittiriwler tayarlaw? – jan'alıqqa bolg'an da'slepkei qa'demler. A'sirese, a'debiy h'a'm muzıkalıq esittiriwlerdin' ko'beyiwi menen onın' auditoriyasının' sanı da u'lkeydi. Jas? jag'ınan u'lkenge de, kishige de esittiriwler tayarlay alıw da'rejesine jetti. Usılay radio tınlawshılardınn' en' jaqın sılalına aylandı.

Radiojurnalistlerdin' esittiriw tayarlaw bag'darlın u'yreniw arqal? Qaraqalpaqstan radiosındag'? muzıkalıq h'a'm kewil ashlar esittiriwlerdi u'yreniwdi maqset ettik. Jumısınındın' wazıypas? etip to'mendegilerdi kirgizdik:

- Radioesittiriwler arasında muzıkalıq h'a'm kewil ashlar esittiriwlerdin' ornın anıqlaw;
- Esittiriwlerdi tayarlaw o'zgesheligin u'yreniw;
- Muzıkalıq h'a'm kewil ashlar esittiriwlerdin' ta'rbiyalıq a'h'miyetin u'yreniw.

¹ Барабаш Д.С. Радиожурналистика .М.,2000, Исмаилова А. Радиожурналистика асослари. Т.2000. Смирнов В.В. Жанровая система радиожурналистики.М.2006. Ярошенко В.Н. Информационные жанры радиожурналистики.2000.

Bizin' pitkeriw qa'nigelik jumǵımǵıdın' maqseti radiojurnalistikadag'?' saz h'a'm h'awaz birliginin' tınlawshıǵ'a jetip barıwdag'?' sheberligin u'yreniwden ibarat.

Jumǵıtın' metodikalıq h'a'm teoriyalıq bazas?

Tan'lang'an teman? u'yreniwde O'zbekstan Prezidenti İ.A.Karimovtın' miynetlerin¹ basshılıqqa aldıq.. Radiojurnalistika publitsistikanın' bir taraw? bolg'anlıqtan, publitsistika boyınsha izertlengen ilimiy izertlew jumǵıslarına tiykarlandıq h'a'm pikir ju'rgiziwde jurnalistika teoriyası boyınsha ilimpazlardın' miynetlerine su'yendik.² Biz olardıń ilimiy juwmaqların, pikir h'a'm ushınsların esapqa aldıq.

A'sirese qaraqalpaq radiojurnalistikas? tariyx? tuwral? miynetler³ bizin' pitkeriw qa'nigelik jumǵımǵıg'a tiykar boladı. Qaraqalpaqstan radiojurnalistikas? tariyxında jurnalistlerdin' xızmeti, ornı tuwral? arnawlı ilimiy jumǵıslar jazılmağ. Bizin' jumǵımǵız usı bag'dardag'?'da'slepki qa'dem bolarına u'mit etemiz.

Pitkeriw qa'nigelik jumǵıtın' obekti h'a'm predmeti

Bizin' pitkeriw qa'nigelik jumǵımǵıdın' obekti etip Qaraqalpaqstan radiokanal? alındı. Al predmeti etip 2012-2013-jılǵı esittiriwlerdi tan'lap aldıq h'am olardıń tematikalıq bag'darın u'yrenemiz. Radio kanal esittiriwlerinin' spetsifikalıq o'zgesheligin, ta'rbiyalıq a'h'miyetin u'yreniwdi h'a'm izertlewdi de maqset ettik.

Jumǵıtın' ilimiy h'a'm a'meliy a'h'miyeti

¹ Каримов И.А. Ўзбекистон буюк келажак сари Т. «Ўзбекистон» 1998. Ўзбекистонда демократик ўзгаришларни янада чуқурлаштириш ва фуқоралик жамияти асосларини шакллантиришнинг асосий йўналишлари. Т., «Ўзбекистон», 2002. Юсак маънавият енгилмас куч. Т., Маънавият. 2008.

² Горохов М. Основы журналистского мастерства. М., 1992. Ворошилов В.В. Журналистика. СПб. 1999. Эрназаров К, Маматова Я, Нестеренко В.М. Труд журналиста: профессионализм, творчества. Т., 2001. Муминов Ф. Журналистика-ижтимоий институт сифатида. Т., 1998.

³ Бекбаўлиев Д. Мен редакциядан. Н., «Қарақалпақстан». 1992. Жумамуратова М. Журналистика ҳам әдебиат. Н., «Қарақалпақстан», 1996. Мадреймов Т. Мадреймов Қ. Ҳар заттың тарийхы бар. Н., «Билим» 1994. Палъанов Б. Публицистика тийкарлары. Н., ҚМУ. 2005. Машарипова Т. Жанлы сөз. Ташкент, «EXSTRUM PRESS», 2010. Қожықбаева З. Баспасөз: Макет, Дизайн. Нөкис «Қарақалпақстан» 2011.

Bul pitkeriw qa'nigelik jumǵ? qaraqalpaq jurnalistikas? iliminde milliy radiojurnalistikanǵ? basl? o'zgesheligi ko'rsetiwde ta'rbiyalıq a'h'miyetke iye. Ha'zirgi audiovizual jurnalistikada radionǵ? ta'sirshen'ligine erisiw ushǵ? jurnalistlerden u'lken sheberlikti talap etiledi. Tan'lag'an temanǵ? h'a'm aktual h'a'm ta'rbiyalıq xarakterde bolǵ? ushǵ? teren' bilim h'a'm tǵ?msız miynet kerek. Radiojurnalistika – pu'tin bir organizm. Onda birneshe ka'sip iyelerinin' do'retiwshilik xızmeti bar.

Jumǵ?mızdǵ? ilimiy a'xmiyeti sonda, muzıkalıq h'a'm kewil ashar esittiriwler bu'gingi informatsiyalar tolıp atıǵ'an da'wirde en' za'ru'rli o'nim bolıp qaldı. Usınday talapshan' tǵ?lawsh? kewline h'a'm informatsiyan? h'a'm muzıkan? jaylastırılǵ?nı jollar? qanday? Qanday etkende tǵ?lawsh? kewlindegisin to'gip ayta aladı? Bunǵ? ushǵ? Qaraqalpaqstan radiokanal? esittiriwlerinin' tematikas? h'a'm bag'dar? qanday? Bul h'a'm bunnan basqa da sorawlarg'a juwapt? tabıw bizin' pitkeriw qa'nigelik jumǵ?mızdǵ? a'meliy a'h'miyeti bolıp tabıladı. İzertlew jumǵ? bolajaq jurnalistler ushǵ? janlı sabaq boladı dep esaplaymız.

Jumǵ?nı na'tiyjelerinen:

- radiojurnalistika a'meliyat? pa'ni boyınsha qosımsha mag'lıwmatlar sıpattıda;

- Joqar? oqıw orında jurnalistika qa'nigeliginde ta'lim alıp atıǵ'an studentler ushǵ? seminar h'a'm a'meliy sabaqlarda tarkatpa material sıpattıda tayarlawda;

- radiojurnalistika tariyx? pa'ninen a'meliy h'a'm seminar sabaqların o'tiwde paydalanıw mu'mkin;

- qaraqalpaq radiojurnalistikasında muzıkalıq h'a'm kewil ashar esittiriwlerdin' a'h'miyeti boyınsha h'a'm onǵ? rawajlanıwın u'yrengende seminar sabaqlarda, metodikalıq tiykar sıpattıda;

- Joqar? oqıw orınlarında pitkeriw qa'nigelik jumǵ?ların jazıwda metodikalıq qollanba etip paydalanıw mu'mkin.

Pitkeriw qa'nigelik jumǵ?nıń strukturası?

Pitkeriw qa'nigelik jumǵa aktual temada qurǵan bolıp, maqseti h'a'm wazıypalar? onń qurǵıń payda etedi. Ol kirisiw bo'liminen, u'sh bap, juwmaqlawdan h'a'm paydalang'an a'debiyatlar diziminen turad?

Kirisiw bo'liminde temanń aktuallıǵı, ilimiy jan'alıǵı, a'meliy a'h'miyeti, teoriyalıq bazası, problemanń izertleniw da'rejesi, belgilengen obekt, predmet h'a'm wazıypalarg'a toqtap o'tildi.

Jumǵstń I babı «Radio baylanıs h'a'm onń auditoriyası» dep ataladı. Onda radionń basqa g'alaba xabar qurallarınan o'zgesheligi ashıladı.

Radio bilim h'a'm ta'rbiyanı, ruwxıy h'a'm estetikalıq ta'sirshen'likni o'zinde ja'mleydi. Bul o'zgesheligi pitkeriw qa'nigelik jumǵstń ekinshi babında izeytleymiz h'a'm bul bapı «Estetikalıq ta'rbiya beriwde a'debiy h'a'm muzıkalıq bag'adarlamalardıń ornı» dep atadı. U'shinshi bap «Radioda kewil ashar esittiriwlerdin' o'zgesheligi» dep ataladı. h'a'm onda kewil ashar esittiriwlerinin' tematikasın u'yrenemiz.

Juwmaqlaw bo'liminde izertlew na'tiyjeleri, Qaraqalpaqstan radiokanalı esittiriwlerdin' baslıq o'zgesheligi, tematikası, probleması aytıladı. Juwmaqlar jasaladı, pikir h'a'm ushınlar bildiriledi.

I BAP. Radio baylanıs h'a'm onń auditoriyası

G'alaba xabar quralları sistemasında radioesittiriw jekke h'alda emes, al basqa g'alaba xabar quralları arqalı menen birgelikte h'a'reket etedi. Bu'gingi g'alaba xabar qurallarıń wazıypa h'a'm funktsiyaları og'ada ko'p ta'replemelikke iye. Olar bir waqıtta o'zinde operativ informatsiya jetkeriw h'a'm na'siyatshı xızmetin de atqaradı, xalıqtı siyasiy, huqıqıy, demokratiyalıq, erkin ja'miyetke bag'darlawda ko'rkem estetikalıq ta'rbiya quralı wazıypasın da orınladı.

Radio qag'azsız h'a'm shegarasız informatsiya jetkeriwshi qural sıpında uzaq jıllar dawamında qalıplesti. Radionń basqa g'alaba xabar quralları sıyaqlı o'zinin' spetsifikalıq o'zgeshelikleri bar.

Birinshiden, radio operativ g'alaba xabar quralı. Xabardı tınlawshı sol waqıtta qabıl etedi.

Ekinshiden, radio esittiriwler waqtın tıńlawshılardıń talaplar? boyǵesha oǵgertiw mu'mkin.

U'shinshiden, radio h'a'r qa'nday jag'dayda tıńlawshıǵ'a zıyan etpeydi. Kersinde ogan ruwxıy ku'sh h'a'm zawıq inam etedi.

To'rtinshiden, radio – ken' ta'sirshen'lik shen'berine iye. Ol u'lkenge de, kishige de ten'dey xızmet etedi.

Radio birinshi na'wbette informatsiya jetkeriwshi qural. Xosh, informatsiyalar radiog'a qa'y jerden keledi? Demek, informatsiya dereklerisiz onıń xızmetleri pa'seyip kaladı. Endi usınday informatsiya dereklerin sanap o'temiz.

En' baslı informatsiya menen ta'miyin etiwshi bular radionıń **o'z h'a'm arnawlı xabarshılardı** bolıp esaplanadı. Olarsız informatsiyalıq esittiriwlerdi tayarlaw mu'mkin emes.

Radionıń o'z h'a'm arnawlı xabarshılardıń materiallar? isenimli derek, sebebi olardı arnawlı tu'rde qayta islew talap etilmeydi. Sebebi, olar radio xızmetkerleri menen tıǵ'ız baylanısta bolıp ku'nnin' a'h'miyetindegi ma'seleni jaratıwǵ'a ja'rdem beredi. O'z h'a'm arnawlı xabarshılardı ja'ne bir ayratqshalıǵ? sonda, olar redaksiyag'a tek ju'da' za'ru'rli materiallar alıp keliw menen birge radionıń altın fondın kerekli shawqın h'a'm h'awazlar menen de ta'miyinleydi.

Radioxabarshılardı jaqsı sho'lkemlestiriwshiler bolıp tabıladı, kerek waqıtta aytılğan orıńǵa, a'tirapına shtatsız avtorlar jıynaydı, usılay esittiriwlerdin' mazmunın bayatıwǵ'a ja'rdem beredi.

Ekinshi a'h'miyetli informatsiya deregi – **ma'limleme agentlikleri**. Jurtmızdagı h'a'm shet ellerdegi en' so'n'gı jan'alıqlardı jetkeriwde ma'limleme agentlikleri xızmet etedi. Olardıń materiallar radioda da paydalanıladı.

Sırt el informatsiyaları alıwdıń ja'ne bir deregi Internet tarmagı esaplanadı.

U'shinshi informatsiya deregi – bul **gazetalar**. Bugini imkaniyatlar? ken da'wirde tu'rli gazeta tipleri h'a'reket etedi. Olardagı psixologiyalıq ta'sirshen'likke iye materiallardı kewil ashar esittiriwlerde paydalanıwdıń a'h'miyeti u'lken.

Ja'ne bir informatsiya deregi bul «radion? tut?p al?w» bol?p esaplanad?. Ma'selen, radioda ko'pshilik informatsiyalar radiostantsiyan?n? bergan mag'l?wmatlar?na karag'anda yamasa VVS radios?n?n? xabarlaw?nsha dep baslanad?¹.

Radioesittiriw bar?nda radiojurnalistikan?n? funktsiyalar? basl? x?zmetti atqavrad?. Olar m?naday bol?p klassifikatsiyalanad?.

1. Radion?n? ul?wmal?q funktsiyas?. Radioesittiriwdin? tiykarg'? maqseti bul xal?qt?toplay biliw h'a'm g'alabal?qqa erisiw.

2. U'git-na'siyatlaw funktsiyas?. Bul radion?n? tiykarg'? funktsiyas? bol?p, h'a'zirgi da'wirde bul funktsiya biraz o'zgeriske ush?rad?. Bul birinshi na'wbette auditoriyan?n? ideyal?q, ko'rkemlik da'rejesinin? o'skenliginen da'rek beredi. Radio en? da'slep u'git-na'siyat tarat?w menen ko'zge tu'sedi. Bunda a'sirese, faktlerdi, qub?l?slard?bar?nsha isenimli etip beriw za'ru'r.

3. Radion?n? sho'lkemlestiriwshilik funktsiyas?. Radio payda bolg'an da'slepki ad?mnan baslap, sho'lkemlestiriwshilik x?zmetin atqar?p kelgen. On?n? a'h'miyetliligi sonda, ol millionlag'an auditoriyag'a, h'a'tteki zat tan?p bilmeytug'?n adamlarg'a da jetedi. Ol bilimlendiriw taraw?nda u'lken jum?slar al?p barad?.

4. Ja'miyetlik pikirdi tuwd?r?w h'a'm qa'liplestiriw funktsiyas?. Ha'r bir qa'nigeli jurnalist o'z jum?s?n ja'miyetlik pikirdi u'yreniw menen baslayd?. Bul na'rse esittiriwdin? janrl?q o'zgesheligi h'a'm t?n'lawsh?g'a tart?ml?l?g'?n as?rad?. Ja'miyetlik pikirdin? efir arqal?beriliwi auditoriyan?n? tikkeley talab?. Sonl?qtan da radioesittiriwlerde pikir talas?n?n? bol?w?, diskussiyalard? sho'lkemlestiriw, radio reydlar o'tkeriw za'ru'r.

5. Xabarlaw funktsiyas?. Ha'r qanday ma'mlekette, h'a'r qanday ja'miyette adam o'zine kerekli bolg'an informatsiyalard? al?p ot?rad?. Bunda radion?n? orn? ayr?qsha. Sonl?qtan da, radioda «Son'g'? xabarlar» ken? auditoriyag'a mo'lsheirlengen bolad?. Ol o'zinin? an?ql?g'?, tu'sinikligi, q?sqal?g'?, sol ku'nnin?

¹ Основы радиожурналистики Под редакцией Э.Г.Богирова и В.Н.Ружникова. Издательство Московского университета 1984 стр-84.

aktual temas? menen ajʔalʔ turad?. Bul funktsiyadagʔ aʔhʔmiyetliligi –onʔnʔ operativliliginde.

6. Bilimlendiriw funktsiyas?. Radio payda bolʔwʔnʔnʔ daʔslepki daʔwirinen baslap-aq xalʔqqa bilim taratʔwshʔ sʔpatʔnda rawajlanʔp keldi, oʔzinshe sawat ashʔwshʔlargʔa jaʔrdem, sonʔ radiokollektsiyalar shoʔlkemlestirildi. Bunday esittiriwler sonʔgʔdaʔwirde «radiooyʔnʔ» tuʔrinde enʔ jayʔp atʔ. Bilimdi bir rubrika tuʔrinde, magʔlʔwmat tuʔrinde yaki kʔsqa arkalʔda orʔnlaw muʔmkin.

7. Estetikalʔq funktsiya. Radiotʔnʔlawshʔlar radio esittiriwler arqalʔestetikalʔq taʔsir alʔwlarʔ muʔmkin. Tʔnʔlawshʔ esittiriwler barʔʔnda hʔaʔr qʔylʔ jetilissen pikirler doʔretdi hʔaʔm saʔwbetlesiw payʔʔnda unamlʔ pikirlerdi kuʔtip otʔrad?. Estetikalʔq jaqtan sabaq beriwde aʔdebiyat hʔaʔm teatrdʔnʔ aʔhʔmiyeti ogʔada uʔlken. Sonʔnʔ ushʔnʔ radioesittiriwlerde pesalardan uʔzindiler muzʔkalʔq shʔgʔarmalar beriledi.

8. Kewil koʔteriw funktsiyas?. Bundagʔtiykargʔmaqset tʔnʔlawshʔlardʔnʔ sharshagʔanʔ shʔgʔarʔw, onʔnʔ kewlin koʔteriwge qaratʔlgʔan bolad?. Bul maqsetke tiykarʔnan tʔnʔlawshʔlardʔnʔ sorawlarʔ boyʔnsha esittiriwleri shoʔlkemlestiriledi. Kewil koʔteriw funktsiyasʔestetikalʔq funktsiyanʔnʔ dawamʔnʔ qurayd?. Olar bir-biri menen baylanʔʔp, birin-biri tolʔqtʔrad?.

9. Taʔrbiya funktsiyas?. Taʔrbiya bul quramalʔqubʔʔʔ. Ol hʔaʔr taʔrepleme koʔp miynetti talap etedi. Balalar hʔaʔm jas oʔspirimlerlerge arnalgʔan esittiriwler sport bagʔdarlamalarʔ tiykarʔnan taʔrbiyalʔq xarakterli. Biraq, ol basqa esittiriwlerge bolgʔan talap daʔrejesin jenʔilletpeydi. Enʔ baslʔʔ, oʔz radiojurnalistikanʔnʔ bir tarawʔsʔpatʔnda adamdʔtaʔrbiyalayd?.

10. Oʔz-ara qatnas funktsiyas?. Bul radio esittiriwdinʔ tiykarʔn qurayd?. Radio tʔnʔlawshʔlardʔnʔ talaplarʔ, tilekleri tiykarʔnda esittiriwler shoʔlkemlestiredi. Bunday esittiriwler tʔnʔlawshʔlardʔnʔ oʔtinishi boyʔnsha tayarlanadʔ¹.

¹ Основы радиожурналистики Под редакцией Э.Г.Богирова и В.Н.Ружникова. Издательство Московского университета 1984 стр-101-104.

Qaraqalpaqstan radiokanalında esittiriwlerdin' ko'pshiligi radioauditoriya menen baylanışǵa mo'lisherlengen. Olar tuwrıdan-tuwrı efirde alıp barıladı. Bular:

1. «Kewlimde qalg'an qosıqlar».
2. «Ju'ekte qalg'an namalar»,
3. «Yoshlıq ma'writler»,
4. «Jaqsı keypiyat»,
5. «Saz-sa'wbet» esittiriwleri turaqlı tu'rde tayarlanadı.

Olarda ulıwmalıqlar bar: viktorinalıq oyınlar, soraw-juwaplar, radiotınıwshın' tilekleri, ushınlar' tiykarında muzıkalıq sa'lem jollaw. Bunday ushınlar o'z na'wbetinde radiotınıwlawshın' tuwrı efirde alıp shıǵıw menen a'melge asıladı.

Tınıwshılar menen telefon arqalı tuwrıdan-tuwrı baylanışqanda sotsiallıq a'h'miyettegi temalardı alıp shıǵıw tiykargı' maqset bolıp esaplanadı. Olardagı' so'z etpekshi bolǵan temalardıń ta'rbiyalıq a'h'miyeti bar.

«İnsan ushın en' birinshi baylıq bul den sawlıq bolsa, ekinshi baylıq go'zallıq» degen edi ullıq dınshpanlardan biri. Mine usı eki baylıqqa da iye bolıw ushın en' birinshi gezekte insan h'a'r qanday sharayatta ku'lip ju'riwge h'a'reket etiw lazım. Ashıwılsam yamasa a'tırapındagılar menen urısp qalsan' qalay ju'resen', dewshilerde tabıladı, al'bette. Lekin bul du'nyada h'a'mme na'rse o'tkinshi ekenligin insannan tek g'ana shiyrin so'z benen jaqsı isler g'ana ma'n'gi miyrası bolıp qalatug'ınlıǵın h'esh qashan esin'izden shıǵarman'. Adamlar tilinde h'a'miyshe siz h'aqqında jaqsı ga'pler ju'rsin desen'iz, jaqsı ılg'ın'ızdı h'esh kashan h'esh kimnen ayaman'. Bul bizin' bu'gingi ku'n radiotolqınlarında berilip atıǵan ma'sla'h'atlardıń biri. Tiykargı' maqset bir g'ana na'rse, ol da bolsa tınıwshılardıǵa zawlıq bag'ıshlaw. Usınday iygiliqli tilekler kewil ashar esittiriwlerinde ba'rqulla jan'laydı.

Bul durıs pikir. O'ytkeni, tınıwshı radionı dem alıw ushın tın'laydı. Ol radiotolqınlardı bilmey uslap alıwı mu'mkin. Sol ushın «Siz tın'lap atıǵanın'ız Qaraqalpaqstan radiokanalı» degen qatarlardı ta'krar aytıwdıń zıyanı joq. Usınday formada tınıwshı menen baylanıstı o'tkeriw imkanı boladı. Birinshi

na'wbette, baslawsh?jaks?h'awaz iyese h'a'm taza so'ylewshi insan bol'w?talap etiledi. Efir tazal'g'?, t'h'q h'awaz t'h'lawsh'g'a aytpaqsh? bolg'anlard? an'q jetkeriw ush'n kerek bolad?.

Dan'shpanlar pikirlerin paydalan'p radio oy'n o'tkeriw – radiobaylan's ush'n qolayl? us'l. Sonl'qtan,s'r emes ko'pshilik esittiriwlerde naq'l-maqallar sha'rtli tu'rde qollan'lad?. O'ytkeni, xal'q durdanalar'h'n' ta'rbiyal'q a'h'miyeti u'lken. Olard'h' ma'nis-mazmun'da tu'sinikli: basqan?pikirlewge baslayd?.

Radiot'h'lawsh? menen baylan's'w ush'n jurnalist nak'l-maqallardan paydalan'p, ma'nisin jeke o'mirinen izleydi. Bunday us'l arqal? radiot'h'lawsh'n? oylawg'a h'a'm pikirlesiwge shaq'rad?. M'sal?, D.Q'ad'niyazova «Yoshl? ma'writler» esittiriwinde b'l'ay deydi:

«Miyet – ziyet keltiredi» degen danal'q pikir bu'gingi jaslarg'a qarata ayt'l'g'anday. Ull?h'a'm u'lken a'rmanlard?kewline tu'yip, tab'slarg'a qaray alg'a ilgerilep, talp'h'p jasap at'g'an jaslar'm'z bar eken, millet keleshegi de erten' parawan bolar? so'zsiz. Jaslard'h' ok'wda, jamiyetlik islerde, ko'r'em o'nerde h'a'm sportt?qolg'a kirgizip at'g'an u'lken jetikenlikleri so'zsiz ayd'n keleshegin belgileydi».

Bunday pikirlerden keyin ol ku'nin' kaxarman'h tan'st'rad?h'a'm ol menen sol naq'l tiykar'nda pikirlesedi. Bunday sa'wbet bar's'nda a'l'bette, studiya telefon'na basqa t'h'lawsh'lardan da sorawler kelip tusedi. Tuwr'dan-tuwr?efirdegi sa'wbet bar's'nda jurnalist ku'ta' sheber basqar'wsh?, tiykarg'? temadan sh'g'p ketpewdi qadag'alay biliwi kerek bolad?. Us?or'nda xal'k naq'l-maqallar'h biliw arqal?ol t'h'lawsh'lard'h' kewlindegi ga'pti ayta alar?so'zsiz.

Bul Qaraqalpaqstan radio kanal?. Radiot'h'lawsh'lard'h bir qansha radiokanallar tur'p, a'yne us? tolk'nd? radiot'h'lawsh?tan'law'h'h'n' eki sebebi bar:

Birinshiisi, ana tilinde esittiriwlerdin' beriliwi.

Ekinshisi, onda kewline qon'ml?qos'q yaki naman'h jan'law?.

Radio-so'zi «Nur tarataman» degen ma'nini bildiredi. Al bu'gingi baslawshlar 106,4 h'awa tolqlar? arqal? t'n'lawsh? qa'lbine ruwx'y az'q inam ete alsa g'ana, auditoriya menen baylan'sqa birinshi ko'pir sal'ng'an?

Statistikal'q mag'l'wmatlarga qarag'anda en' ko'p radio t'n'lawshlar avtotransporttag'lar eken. Solay eken, baslawshlar bul ka'sip iyelerine, jolawshlarga jaqs'tileklernin bildirip bar'w?paydal?bol'p esaplanad?

Kewil ashar esittiriwler tayarlaw da'stu'ri radiojurnalistika tariyx'nda bar.

Endi radioauditoriya menen baylan's'w ush'n basqa kanallarda sho'lkemlestirilgen esittiriwler xaqq'nda shol'w berip o'tsek.Internet arkal? O'zbekstan ko'lemindegi radiokanallar'n u'yreniwge eristik. Bul ush'n [www. Mtrk. uz.](http://www.Mtrk.uz) sayd'nan mag'l'wmatlar ald'q.

Rossiya radios'nda «Mayak»radiostantsiyas'n'n' «Tomu kto v puti» («Joldag'lar ush'n») esittiriwi tayarlanad?. Bunday da'stu'r «**O'zbekstan**» radiokanal'nda bar. Ma'deniy-ag'art'wsh'l'q h'a'm bilimlendiriw bag'darlamalar? redaksiyas? radiokanald'n tiykarg'? redaksiyalar'n'n' biri. Bu'gingi ku'nde redaksiyada 3 bo'lim bol'p,40 qa jak'n x'zmetler isleydi. Tiykarg'?bo'limler:

- a'debiy bo'lim:
- ko'rkem o'ner bo'limi;
- balalar h'a'm jas o'spirimler bag'darlamalar?bo'limi.

En' u'lken ma'deniy-ag'art'wsh'l'q bag'dardag'? problemalar «Bostan» bag'darlamas'nda beriledi. Redaksiya ta'repinen «Xikoya». «Sheriy laxzalar», «Jaxon adabi'eti» atl? turaql? esittiriwler tayarlanad?. Sonday-aq «Bedorlik»(«Uyq's'zl'q») atl? bag'darlamas'nda «Alt'n fond»tan h'a'r q'yl? telepostonovkalar,radiospektallerden u'zindiler tayarlanad?.Balalar h'a'm jas ospirmler ush'n redaksiya katar esittiriwlerdi tayarlayd?. «Kelejak tongi» h'a'r ku'ni informatsiyal'q bag'darlamas? efirden jiberiledim. «Usmir»(«O'spirim») bag'darlamas? h'aptegi bir ma'rtebe tyarlansa, «Bir bar eken bir joq eken» esittiriwin balalar uyk's?ald'n t'n'law ush'n qolaylap keshki da'stu'rge kirgizilgen.

Ag'art'wsh'laq-kewil ashar h'a'm muz'kal'q bag'darlamalar Bas redaksiyasida «O'zbekstan» radiokanal'ndag'?'a'h'miyetli ja'ma'a't. Redaksiyada 16 adam 4 bo'limde jum's isleydi. Bular:

- klassikal'q muz'ka bo'limi;
- zamanago'y estral'q muz'ka bolimi;
- kewil ashar bag'darlamalar bo'limi;
- muz'kal'q sh'g'armalard'jaz'p al'wsh'bo'lim.

Radiot'h'lawsh'lar'd'h' en' su'yikli bag'darlamas'ha aylangan «Tabassum» satiral'q bag'darlamas' us' redaksiyada tayarlanad'. Tan'g'? dastu'rge kirgizilgen «Tan'g'? keypiyat» da'stu'ri informatsiyal'q-saz-sawbetli bol'p esaptalad'. Keshki da'sturde or'h berilgen «Tigiz payt» («Chas pik»)bag'darlamas'han t'h'lawsh'lar du'nyadag'?' en' q'z'ql' waq'yalar, h'a'diyseler menen tan'sad'. Redaksiya bag'darlamalar' tek g'ana informatsiya berip qoymastan, t'h'lawsh'h'h' pikirlew du'nyas'h keneytedi h'a'm kewlin ko'teredi. Bul redaksiya ta'repinen jaslar ush'h «Esh istedod». «Isenim telefon», «Intellectual radioring», «Start» radiooy'h da'stu'rleri bar.

Al, «Eshlar» radiokanal'esittiriwlerine na'zer awdarsaq, arnawl'tu'rde «Muz'kal'q kewil ashar bag'darlamalar» Bas redaksiyas'jum's isleydi..

Bas redaktor-Faxriddin Abduraximov.

En' belgili esittiriwlerinin' biri- «Yangi tong» (Jan'a tan') dep atalad'.Bul jerde bir neshe kewil ashar da'stu'rler sho'lkemlestirilgen. «Tongi tashrif» (Azang' ush'ras'w), «Nixol»-(Na'wshe), «Siz mashxursiz»- (Siz belgili adams'z). «Interfakt»-en' son'g'? internet xabarlar', «Deraza ortidagi dunë»-(Mir za oknom). «Avtopatrul». «Nemat kadri»- kommunal x'zmet xaqq'nda esittiriw, «Dunya asxanas'»-h'a'r turli ellerde tayarlanatug'h awqatlar retsepti, u'y biykelerine paydal'ma'sla'h'a'tlar beriledi.

Joqar'da at' ko'rsetilgen redaksiyalardan t'sqar'reklama bo'limi, respublika oblastlar'han xabarsh'lar,30 dan art'q rejisserlar topar', operatorlar, 9 radiobaslawsh'lar x'zmet atqarad'. Radiobaslawsh'lardan Nasreddin Asreddinov, Vaxobiddin Zië, Axror Kushmatov, Sayfulla Ikromov, Rustam Xotamov, Xilola

Boltaeva, Shaxnoza Kurbanova, Dilarom Xudaybergenova, Shaxnoza Dustmuxammedovalard^h h'awaz?ba'rshege tan^{is}.

Muz^{ika}kal^{iq}-kewil ashar da'stu'rler tayarlan^{iw} jag'day? «**Tashkent**» radiokanal^hda to'mendegishe:

- «Muz^{ika} a'leminde»-muz^{ika}kanlar h'a'm kompozitorlar o'mir tuwral?bag'darlama.
- «Radiom^{iz} g'a'ziynesinen»;
- «Bir kese shay u'stinde»;
- «Saxna jan'al^{ig}'?»;
- «Tan'g'?namalar»;
- «T^hlap dem alam^{iz}»;
- «Siz unatqan namalar»;
- «Kamerlik muz^{ika} kontserti»

«**Tashkent**» radiokanal^hh' strukturas? ma'mleketlik kanallardan o'zgeshelenedi. Onda klassikal^{iq} muz^{ika}ga ko'birek itibar qarat^{il}p, milliylikni saqlap qal^{iw}g'a talp^his bar. Tematikas? boy^hnsha ruwxiy-ag'art^{iw}sh^{il}iq, bilim beriw bag'dar^hda du'zilgen.

Biz O'zbekistan ko'leminde kewil ashar h'a'm muz^{ika}kal^{iq} esittiriwlerdin' ayr^hmlar? h'aqq^hda shol^{iw} jasad^{iq}. Endi muz^{ika}kal^{iq} h'a'm kewil ashar esittiriwler xaq^qhda pikirimizdi kelesi bapta Qaraqalpaqstan radiokanal? m^{is}l^hda dawam etemiz.

II BAP. Estetikal^{iq} ta'rbiya beriwde a'debiy h'a'm muz^{ika}kal^{iq} bag'adarlamalard^h orn?

Ja'miyetlik turm^{is}h^hnda bol^{ip} at^{ig}'an ku'ndelikli u'lken o'zgerisler, jan'al^{iq}lard? xal^{iq}qa tarat^{iw}da, tu'sindiriwde g'alaba xabar qurallar^hh' roli

barg'an say'n art'p barmaqta. Ayr'qsha ja'miyetimizdin' h'a'zirgi jan'alan'w da'wirinde, adamlard'n' rux'y du'nyas'n bay't'w h'a'm rawajlan'w'nda, xal'qt'n' oy-o'risin, sanas'n, bay't'w ush'n du'nyadag'? waqiyalardan tol'q xabardar etiw ush'n gazetalar, radio h'a'm televidenie ald'na jan'a waz'ypa qoy'lmaqta.

Xal'qt'n' rux'y du'nyas'n bekkemlew h'a'm rawajland'w-O'zbekistanda ma'mleketlik h'a'm ja'miyettin' en' a'h'miyetli waz'ypas?. Rux'y du'nyas'nday q'mbat bah'al? jemis bol'p, ol bizin' a'yemgi h'a'm nawq'ran xalq'm'zd'n' ju'reginde, pu'tkil Adamzatt'n' u'lken shan'arag'nda o'z g'a'rezsizligin tu'sinip jetiw h'a'm azatl'qt?su'yiw sezimi menen birgelikte pisip jetilisen. Rux'y du'nya insang'a ana su'ti, atan'n' u'lgisi, babalar'm'zd'n' na'siyat? menen birge sin'edi. Ana tilinin' ull'g'? sonnan ibarat bol'p, ol rux'y du'nya belgisi s'pat'nda adamlard? jaq'nlast'p ja'mlestiredi. Ta'biyatqa jaq'n'l'q, tuw'l'gan u'lkenin' sheksiz go'zzal'g'han la'zzet al'w ruwx'y du'nyam'zg'a az'q beredi, on? n'g'aytad?. Ruwx'y du'nya o'z xalq'n'n' tariyx'n, on'n' ma'deniyat'n waz'ypalar'n teren' biliw tu'sinip jetiwi arqal? g'ana qu'diretli ku'shke aynald?.

Adamn'n' ruwx'y du'nyas?bay bolsa turm's jemisli bolad?.

Sol ush'n ruwx'y du'nya adamg'a h'awaday, suwday za'ru'r. Adamlard'n' ruwx'y dunyas'n bay't'w h'a'm rawajland'w radio h'a'm televidenie en' a'h'miyetli waz'ypalard'n' biri.

Bu'gingi ku'ni xalq'm'zd'n' turm's'nda radio televidenie gazetalar teren' kirip keldi, h'a'r bir u'yde televizor, radio islep tu'r. Xal'q olardan ko'p jan'al'qlard?, waqiyalard? operativ tu'rde sa'wlendirip bar'wd? ku'tedi. Al uyal? telefon adamlard'n' h'a'mme waq't en' jaqs?joldas'na ayland?.

Jan'al'qlard? xal'qqa tez isenimli jetkeriw adamlard? en' jaqs? na'rselerge ta'rbiyalawda gazeta, televidenie menen bir qatarda radio u'lken rol atqarad?.

«O'mir – gu'lda'ste. Ol sh'n'da da bizin' ko'rkem dunyam'zd'n' ruwx'y ko'rinisi. A'debiy sh'g'armalar ko'rkem teatr, saz o'neri menen kino, h'aq'yqat'nda da, a'jay'p ko'rkem do'retpelerdin' gu'lda'stesi bol'p tab'l'ad?»¹.

¹ Гулдэсте. 16-апрель.2013-жыл.

Respublikamizda xalqimizdagi milliy ko'rkem-o'neri tarafdida xizmet etib atirgan go'zallik dunyasidagi do'rtiwshilari h'am onni jaratqan a'jayib doretpeleri xakkida soz etetugan «Guldaste» radiojurnal? mine birneshe on jillardan berli efirden tu'spey kiyatirgan esittiriwlerdin' biri.

.Qaraqalpaqstanda jasawsh? xalqlardagi milliy da'stu'rlerin, u'rip-a'detlerin, xalqlar miyraslarid? rawajlandirwda radio u'lken xizmet atqarib kiyatir. Ulwma son'g'? jillar? ja'miyetimizde demokratiyalastirw na'tiyjesinde siyasiy turmista, ekonomikalik baylanislarda, basqarw sistemalarida payda bolgan o'zgerislerdi xalqqa tu'sindiriwde radio haqiyatli xalq tribunasi aylandi.

Insan ruwxida a'zelden jaqsiliqqa, keleshekke h'am go'zalliqqa umtilw tuyg's? ku'shli boladi. Insan o'zinin' bir qansha o'zgeshelikleri menen jer betindegi barliq ja'niwarlardan ajralib turadi. Ma'selen, onni sanalirg's?, o'z pikirini bayanlay alw?, do'rtiwshiligi, miynet etiw, qorshagan ortalqt? o'zgerite alw? – bulardagi barlirg's? insanilq o'zgeshelik esaplanadi. Insandagi a'dep-ikramlirliq adamlarda tayar halida ju'zege kelmeydi. On? payda etiwge oqlw, u'yreniw, ta'jiriybe arttirw arqal? g'ana erisiledi. A'dep-ikramlirliq qanshelli bekkemlenip, bayib barsa, insan, ja'miyet h'am ma'mleket sonshelli rawajlanadi.

Ma'mleketimizdegi h'a'r bir millettin' a'sirler dawamida qaliplesken tamirlar?, onni tariyxli ta'jiriybeleri, o'zine ta'n u'rp-a'detleri bar. Son? da aytib o'tiw kerek, manawiyatl? ja'miyette aql-zakawat, ko'p pikirlilik, a'dalat h'am unaml? qatnasliq u'stem boladi. Bunday ja'miyette xalqtin' erten'gi ku'nge yag'nli keleshekke isenimi ku'shli boladi.

Bizin' elimizde ko'p a'sirlik tariyximiz qayta tiklendi, ilimiy, ma'deniy h'am diniy miyraslar, u'rp-a'detlerin u'yreniw, onnan xalqimizdagi ulwma h'am biybah'a mu'lki sapatida ken'en paydalanwg'a jol ashidi. Ma'mleketimizde jasawladat? bilimli, ma'deniyatl?, kamil insan etip tarbiyalaw ma'mleket bag'darlamasi aylandi.

Jaslarimizdagi h'a'r ta'repleme jetik, aql-sanal?, bilimli bolw? ushin shet ellerde oqlib ta'jiriybe arttirw h'a'r qyl? mu'mkinshilikler jaratidi. Jaslarg'a ta'lim-tarbiya beriw barshida ruwxilq tuyg's? qanshelli sindirilse,

xoshametsense olar sonshelli da'rejede kamal taw'p barad?. Na'tiyjede jaslar jetiklik ta'repke qaray h'a'reket etedi. Olard'h' isenimi h'a'm du'nyag'a ko'-qaras? da qa'lbindegi a'ne us?u'stem tuyg'g'a tiykarlanad?.

Jurnalisttin' emin-erkin do'retiwshilik penen shug'flan'p, elimizdin' ja'ne de gu'llep jaslaw'ush'h miynet etiwi milliy jurnalistikam'zd'h' rawajlan'w'ha tiykar bolmaqta. G'alaba xabar kurallar? aras'nda radio en' operativ tu'ri. Ol h'a'r bir shanaraqqa informatsiyan?da'l h'a'm tez jetkerip beriwi menen aj'alad?.

Bu'gingi ku'nde radio sh'h ma'nisinde ma'mleketimizdin' siyasiy, ekonomikal'q, sotsial'q, ma'deniy, ruwx'y turm's'h'h' aktiv qatnas'wsh's'ha, jan'al'q j'sh's'ha ayland?. Qaraqalpaqstan radioesittiriwleri mazmun?, tematikas?, bag'dar?, tili boy'nsha ken'eydi, jan'a is ta'jiriybeler toplad?.

Radioesittiriwlerdegi son'g'?jetiskenlikler qatar'nda muz'kal'q esittiriwlerdin' bir qansha ko'beyiwi bol'p tab'lad?.Qaraqalpakstan radios? saz-sa'wbetli esittiriwlerdi o'zinin' da'slepki ku'ninen baslap tayarlan'p kelmekte. Olard'h' tematikas?,ideyas? da o'zgerdi, ulg'ayd?, jan'aland?.Us? o'tken waq't dawam'nda o'z auditoriyas'ha iye bold?, respublikam'zd'h' turli or'nlar'han o'zine sh'h ma'nisinde dos artt'rd?. Qaraqalpaqstan radios? elimizdegi barl'q jetiskenliklerge u'les qos'p at'g'an jaslar, olard'h' turm's?, du'nyatan'm?, u'mit h'a'm a'rmanlar'h' sa'wlelendirip kelmekte. A'sirese, a'dep-ikraml'la'qqa baslawda h'a'r tu'rli esittiriwler, rubrikalar, viktorinal? soraw-juwap oy'nlar? tu'rinde, zamanlaslar'm'z sh'g'p so'ylewshi, jas u'lkenlerdin' eske tu'siriwleri arqal?bayanamaqta.

Ull? dan'shpan Al-Xorezmiy pikirine su'yener bolsaq, «So'z – gu'l, jum's – miywe» eken. Estetikal'q ta'rbiya beriwe Qaraqalpaqstan radio kanal? o'zinin' miywesin berip baslad?.

Bu'gingi ku'nde tomendegi esittiriwler tayarlanad?.

- «A'debiyat h'a'm da'wir»,
- «Teatr mikrafon ald'nda»,
- «Baq's'lar lap'z»,
- «Du'nya a'debiyat?durdanalar»,
- Ana jurt'm»,

- «Qosg'ım - o'mirim, qosg'ım – baxtım »,
- «Teatr h'a'm akter».
- «Saz h'a'm sa'wbet»

Sunday-aq radiojurnallar:

- «Gu'lda'ste»,
- «Tikenek»

turaql? tu'rde tayarlanıp tıh'lawshılarg'a ruwxıy ku'sh h'a'm estetikalıq zawıq bag'ıshlap kelmekte.

«İnsandı,onıh' ruwxıy du'nyasın ashatug'ın ja'ne bir qu'diretli qural bar, ol da bolsa so'zdin' qu'direti, ko'rkem a'debiyat bolıp tabıladı» degen edi jurt basshımız İ.A.Karimov «Joqar? ma'nawiyat – jen'ilmes ku'sh» atlı miynetinde¹. Haqıyqatında da, ko'rkem shıg'arma insang'a barlıq waqıtta da sılas bola alatug'ın en' jaqın dos. Balalar a'debiyatınan tartıp ja'h'a'n a'debiyat? durdanadlarına shekem tarbiyalıq a'h'miyetkue iye. O'ytkeni, ja'h'a'n a'debiyat? durdanalar? bizin' sanamızd? baytıp, du'nyatanımızd? joqarlıtsa,turkiy tilles xalqlar a'debiyat? tariyxt? u'yreniwge bag'darlayd?. Balalarg'a arnalg'an kitaplar bolsa az waqıtqa bolsa da bizdi balalıg'ımızg'a alıp barıp taslayd?.

Solay eken, kitap-bul ka'millikke alıp shıg'ıwsh? derek. Ko'rkem a'debiyattın' usınday ayrıqshalıg'ın ashıp beriwde Qaraqalpaqstan radiokanadında tayarlanatug'ın «A'debiyat h'a'm da'wir», «Du'nya a'debiyat? durdanalar?» esittiriwleri, **«Gu'lda'ste» radiojurnal?** aytarlıqtay xızmet etpekte.

Du'nya sheksiz, go'zzal h'a'm ra'n'-ba'ren'. Sonlıqtan da, h'a'r bir insan ko'rkem shıg'armalardan go'zzallıqt? izlewi ta'biyy. Eger insannın' sulıwlıqqa za'ru'riy umtılıwshılg'? bolmasa, go'zzallıq h'aqqında tu'sinik te bolmag'an bolar edi. Go'zzallıq du'nyas?ol ulıwma insaniy qa'diriyat. Sebebi, ol qays? adamd? bolmasın gu'llendiriwdin', jetilistiriwdin', ruwxlandırılwdın' qural? retinde, onın' o'mirinin' joldas?, kewlinin' xosh?bolıp esaplanad?.

Sonlıqtan da, insannın' ruwxıyatın qa'liplestiriwde h'a'm baytılwdı, o'mirin mazmunlı? qılwdı, qatt? kewildi jumsartılwdı, go'zzallıqtın' orn? og'ada ull?

¹ Каримов И. Юксак маънавият – енгилмас куч. Т. «Маънавият».2008. 67-бет.

Du'nyag'a belgili filosof Aristotel: «A'debiyat h'a'm ko'rkem o'ner kisilerdi jeteleytug'ni ta'rbiya qural?bol? esaplanad?» dep ko'rsetedi.

Shunda da olar go'zzalliq ideyalarin tarat?p, adamin' sezim tuyg'larin oyatad?. Do'retiwshilik qa'biletin rawajland?ad? h'a'm iygilikli iske baslayd?. Solay eken, go'zzalliq?tin' a'jay?p qa'siyetin shamsh?raqqa yaki jol ko'rsetiwshi juld?zg'a megzetiwi mu'mkin.

«Ko'rkem so'zdin' ko'zge tu'sken sheberi,

O'z q?ssasin us?lay?nsha bezedi»

dep jazg'an edi ull? Naway? «Xamsa» da'stand?da. Bugingi kuni dunya adebiyat?nin' durdanalar?nan esaplang'an so'z zergerlerinin' miyraslar?n ken' ko'lemde u'yrenilmekte.Us?nday bag'dardag'? esittiriwlerdin' biri **«Du'nya a'debiyat? durdanalar?»** dep atalad?. Esittiriw ay?na eki ret shembi ku'nleri tayarlanad?. Belgili armyan jaz?wsh??: Xajak Gyulnazaryann?n' balalarg'a arnap jaz?lg'an bir qansha sh?g'armalar? pu'tkil kitap oq?wsh?lar?na ken'nen ma'lim. Al, «Ko'rinbeytug'ni ko'len'keler» povestinde bolsa, avtor o'zinin' balal?q j?llar?nda bas?nan keshirgen wak?yalard?, armyan xalq?nin' turm?sin suuretleydi. Povestin' qah'armanlar? bolg'an on eki , on ush jaslardag'? armyan balalar? Dero, Karo, Ruben h'a'm basqalard?n' bas?nan keshirgenleri, oylar? menen a'rmanlar? oq?wsh?lar ju'reginen j?ll? or?n alad?. Bizin' qaraqalpaq t?n'lawsh?lar? da endi bull shay? th'aqq?nda mag'l?wmatqa iye.Sebebi 2012-j?l 19-avgust ku'ngi «Durya a'debiyat? durdanalar?» esittiriwi arqal? o'z t?n'lawsh?lar?na jetip bar. Bull esittiriwdi tayarlaw texnikal? tayar qa'lipke usayd?. Diktor esittiriwdin' at? menen tan?st?rad?. Bu'gingi esitiriwde qays? jaz?wsh?nin' sh?g'armas? oq?p esittiriwin aytad? h'a'm teksten monotonl?q h'awazda sh?g'arma oq?lad?. Us?nday stsenariyde Ch.Aytmatovt?n',N.Dumbadzenin', D.Defont?n', Garif Gumerdin' sh?g'armalar? radiot?n'lawsh?lar na'zerine us?n?ld?. Al 2012-j?l 22-ildegi esittiriw tayarlan?w bag'dar?to'mendegishe:

«Prosper Merime ull? frantsuz jaz?wsh??. Ol 1803-j?l? 28-sentyabrde Parijde tuw?lg'an. Novella janr?nin' sheber ustas?.

Merimenin' İspaniya temalarına baylanış? 1828-jılı? jazılğan «Klara Gasul teatrı» draması h'a'm 1829-jılıg'ı? «Karl-9 saltanatının jılnaması» atlı roman? tariyxıy waqıyalarg'a arnalg'an.

Jazılshının' 1833-jılı? jarıq ko'rgen «Mozaika» toplamı 1845-jılı? «Karmen» atlı novellalar toplamlarında xalıq qah'armanların' obrazlar? suwretlengen.

«Maxshargox ruwxları» atlı gurrin'i, «Mateo Falkone», «Kolomba», «Tamango», «Lokis» atlı bir qansha novellalar? da ko'pshilik kitapkumarlarg'a belgili.

Prosper Merimenin «Karl 9 saltanatının jılnaması» atlı romanı 1986-jılı? o'zbek tiline awdarılıp baspadan shıktı.

Al, 1987-jılı? «Karakalpakstan» baspasında jazılshının' «Karmen» atlı novellalar toplamı qaraqalpaq tilinde jarıq ko'rip, o'z oqılshılarına ushıdı. Endi onın' «Karmen» atlı novellasınan u'zindini dıqqatın'ızg'a ushamız».

A'llette, novella, gurin' janrlar? radio ushın ku'ta' qolay. Sonlıqtan da radioesittiriyawlerde ko'birek qollanılw ta'jriybesi orın? paydalanıp kelmekte. Radio – bul birinshi na'wbette insang'a qulaq arqalı kirip kewline qozg'aw saladı. Tınlawshın? oylawg'a, ko'rkem shıg'armadan zawlıq alıwıg'a baslaydı. Sonlıqtan bunday a'debiy esittiriwlerdi tayarlag'anda ko'rkem oqılw ushın akterlardan paydalanılsa onın' ta'sirshen'ligi ja'ne de artar edi, degen tilekti bildirmekshimen.

Qaraqalpaqstan radiokanalında tayarlanatug'n ja'ne bir esittiriw «**Teatr h'a'm akter**» dep ataladı. Onda sah'na sheberleri tuwralı mag'ılıwmatlar berilip, akter menen sa'wbet o'tkeriledi h'a'm atqarg'an rollerinen monologlar oqıladı. «Teatr h'a'm akter» esittiriwi sonın menen birge sah'na h'aqqında da so'z etedi.

U'lken saxna bezekleri shıg'armanın' a'piwayılıg'ı? h'a'm teren' mazmung'a iye ko'rkemligi menen tamashago'yler kewilinen orın alılw-bul h'a'r bir ko'rkem-o'ner tarawıyelerinin' jemisli miynetlerinin' arqasında payda boladı.

Bulardın' barlıg'ı? dramaturg, onı saxnalastırılshı? rejissör, shıraq ustas, obrazlardı atqarılwda aktörler, olarg'a kiyim tanlawda kostyumörler, saxnanı bezewshi dekorator, yag'nıy qıl qa'lem iyesinin' sheberligi, izlenisleri h'a'm

saxnalıq shıǵ'arman? bezewde detallardan durıs paydalana biliw, sonday-aq, en' tiykarg'ıs? saxnadag'? aktırlarg'a obrazlarg'a say jan'a juz kelbetin jaratıwda grimırlardın' tıńımsız izlenisleri natiyjesinde ju'zege keledi.

«Teatr h'a'm akter» esittiriwinin' 2012-jıl 5-dekabr kungı esittiriwi grim h'a'm grmırlar tuwral?boldı.

« Grim-frantsuzsha «grim», italyansha «grimo» yag'nıy, «a'jinli» degen menisti an'latadı. Tiyyarınan grim aktırlıq o'nerinde kelbetti esirese, ju'z ko'rinisin atqarılutug'ın jan'a rolge say arnawlı?boyawlar menen boyap, shash-saqal jabıstırıp, olardı? rolge sayın tan'lap alıw yag'nıy, aktırdı? basqa bir ju'z-kelbettegi qah'armang'a aylandırılw o'neri bolıp tabıladı».

Keltirilgen mısaldan ko'rinip turg'anınday G.Ayapovanın' izleniwshen'ligi birden ko'zge taslanadı.Ol sah'na h'a'm onın' janlı? o'mirin tıńlawshıǵ'a jetkerip beriwde jag'ımlı?h'awazlı?ertekshidey sezedi o'zin.

Grim-bul obraz jaratıwda en' a'h'miyetli qurallardan biri.Sonlıqtan esittiriwde bul tema biykarg'a tan'lanbag'an.Grim degen ne, ol qalay tayarlanadı, grimerdın' xızmetleri- sıyaqlı? tolıp atırǵ'an sorawlarg'a esittiriwden juwap alıw mu'mkin.. Pesa yaki stsenariydin' ko'rkemlik jaqtan bezeliwi, qah'armannın' xarakteri, aktırl h'a'm rejissırdın' birge islesiwi yag'nıy, do'retiwshilik maqsetlerine qarap tu'rlishe ko'riniste boladı.

«Ko'rkem do'retpelerde go'zzallıq tusinigi en' quramalı? h'a'm sııl? qubılılslardan biri sanaladı. A'yyemgi zamanlardan berli mine, us? sııl? qubılılstı? tu'sindiriwde bir-birine qarama-qarsı? bolǵ'an ko'z-qaraslar payda bolıp, olardı? ko'birek qıl qa'lem iyeleri yag'nıy, xudojnikler h'a'm grimırlardın' do'retiwshiliginde ko'riwimizge boladı.

A'sirese, bul na'rse teatr grimırlı? Jan'agu'l Aytınazarova do'retiwshiliginde ayqın ko'riwimizge boladı. O'ytkeni, ol h'a'r bir sah'nalıq shıǵ'armag'a say obrazlar kelbetin jaratıwda meyli, ol ertek qah'arman? bolsın, meyli ol a'piway? insan yaki, qaysı?ka'sip iyesi bolwına qaramastan grimırl Jan'agu'l ta'repinen juda' sheberlik penen sol qah'arman xarakterine say, onın' ishki dunyasın, o'zinin' sheber kolları?h'a'm kerekli qurallar?menen jan'a bir obraz kelbetin jarata aladı. Dıqqatqa

Əyləşmə ta'repi sonda, ondan şəxslər arasında ko'biyə, ko'k, sarı, ağ, qırmızı ayqulaqta
jəmləngən bəzi rənglər u'stinlik etdi.

Ol həər bir jəna do'retpe u'stinde jəmşə aləp barg'anda əlbəttə, sol
qah'arman kəlbətini qəyalmışan son' aq qag'az bətlərinə tısrıq, bül ko'rinis həəm
məzmunu? bir xəlatqa birləşdirib həərəkət etdi. Səndə-aq, jəratqan
qah'armanların işki dünyasına jəne də tərən'irək kırıq bəziyə həəm o'z gəşə
bir ko'rinistegi jəna obraz kəlbətini jəratıyığa umtılardı. Grimərlər jəratqan bül
obrazlar özlərinin' simvolikalı təşkilatı?mənən dıqqət itibardı tartardı».

Ko'rinip turg'anınday, avtor sol kəsip sızları mən'gergen qəniyəgedey pikir
ju'ritdi. Bül əlbəttə. jəqs? En' baslı? tiyərgə? qah'arman həəm səh'nə
həqiqətdə? pikirler bir-birinə u'nlesip tır.

«Jan'agul Aynazarova bül kəsipin' əlwən sızlarına əşli boləp, o'z
do'retiwshilik izlenisleri dəwamında ustaz? marxum Bazarbay Sharipovtın' uğıt-
nesiyatlarına həəm ustazların' do'retiwshiliginə su'yengen həlda o'z
şəxslər arasında go'zallıq? bəzi? mənən sol həlatta birləşdirib həəm on? jəna
kəsarman obrazların kəlbətində suwretləwge xərkət etdi»-dəp juwmaqlandı
esittiriw.

Ko'rip turg'anımızday grimərlə ta do'retiwshilik eken. Meyli ol spektakl
dəwamında bir mərtə səh'nə ju'zin ko'rse də, tamashago'y sol grim əstində bəskə
du'nya adamın ko'redi həəm pikirley alardı. Əlbəttə, grim həəm gimər həqiqətdə
televideniədə aytsa təsirşən'irək bolardı. Ləkin radio tınlawsh? ushın də səh'nə
qızıq.. Demək, tərtiblə bərilse tınlawsh? də ko'z aldına kəltirə alardı.

A'dəbiy həəm mədəniy miyraslarımızdı qəstləw, olardı ko'zdin qarashı?ınday
saqlawday iygilikli niyətlər bəyanlawsh? esittiriwler qatarında **«Gu'lda'ste»**
radiojurnalın aytəp o'tiw orınlı.

«Gu'lda'ste» radiojurnal boləp ko'p jılardan bərlə xəlqımızdın' ruwxıy
mədəniyətini bəziyəyə əyləşmə xizmet etpekte. Endi radiojurnaldın' tematikalı
bəzdarına nəzər əwdarsaq:

2012-jıl 9-iyul künge «Gu'lda'ste» radiojurnalında bəgili jəziwsh? Orazbay
Abdiraxmanov xəqqında so'z etildi:

Ko'rkemlilik-ol o'mirdin' o'zi kibi ma'n'gilik. Ol go'zzal sezimler du'nyas? h'a'm us? takirarlanbas dunya g'a'ziynesinin' bir bo'legi bol'p esaplanad?. Milliy a'debiyat'm'zd'n' jan'a da'wirdegi adebiy janrd'n' mu'mkinshilikleri h'a'm mashqalalar? bir jaz'w do'retiwshilgi im'zal'nda-aq ko'zge taslanad?.

«Orazbay A'bdiraxmanov-jaz'wsh?.

1949-j'l? 29-avgustta Kegeyli rayon'nda tuw'lg'an. Xojeli qalas'ndag'? mektepte oq'p, Tashkent Milliy universitetinin' jurnalistika fakultetin 1973-j'l? tamamlag'an.

Ol «Jetkinshek» gazetas?, «A'miwda'rya» jurnal'nda a'debiy x'zmetker, bo'lim basl'g'?, juuapl? xatker, Jaz'wsh'lar awqam'nda a'debiy ma'sla'xa'tshi, «Karakalpakfilm» kinostudiyas'nda direktor, Qaraqalpakstan Ruux'yl'iq h'a'm ag'art'wsh'lar oray? basl'g' or'nbasar?, «Uzbektelefilm»-nin Karakalpakstan bolimi direktor?, «A'miwda'rya» jurnal? bas redaktor? bol'p islegen.

Jaz'wsh'h'n' 1977-j'l? «Bir muxabbat tariyx'», 1981-j'l? «Qon's?-qobalar» atamas'ndag? satiral'k gurrinler toplamlar? bas'lap sh'qt? h'a'm edebiyat'm'zda jan'al'iq s'pat'nda kirip keldi»¹.

Bizin' h'a'r birimiz o'zligimizdi izlep, janl?, diyanatl?, itibarl? so'z ayt'wd? qa'leymiz. Jurekten sh'qqan tuyg'?, kewilden o'ngen so'z, pikir a'l'bette, o'z iyesine jeteri an'iq. Biz jaz'wsh? Orazbay Ebdiraxmanov do'retiwshiligili menen ko'pshilik tan's ekenligin bilemiz. Radiojurnalist on'h' ko'p k'nl? talant'h' ayta kelip, prozal'iq sh'g'armalar'h' analizge tartad?. On'h' stsenariysi menen su'wretke al'ng'an filmler menen tan'starad? h'a'm en' tiykarg'is?, esittiriwdin' juwmag'nda, ba'nt basar'nda jaz'wsh'h'n' publitsistikas'h' jaz'wsh'h'n' h'awaz? menen beredi.

Bul ta'sirshen'liktin' sh'h'?! Radiojurnalist izlenislerin aq'it'na shekem jetkere alg'an, on? izertlep g'ana qoymay, avtord? studiyag'a kirgize alg'an da. Publitsistikas'h' beriwdegi maqset te tu'sinikli. Bul on'h' son'g'?, s'iyas? keppegen sh'g'armas?. Radion'h' operaivligi, ta'sirshen'ligi de mine us'nda. Ol baspaso'zden bur'h' jaz'wsh'h'n' «O'mir tilsimi» atl? maqalas'h' efirge jayg'ast'ra ald?.

¹ Гүлдәте. 2012-жыл 9-июль. Редактор Г.Аяпова

Ayaq oyʻni oʻneri-enʻ bir goʻzzal hʻaʻm sulʻw koʻrkem-oʻner tarawʻhan sanaladʻ. Oʻytkeni, ol shayʻrdʻnʻ, kompozitordʻnʻ hʻaʻm atqarʻwshʻnʻnʻ sheberligin oʻz ayaq oyʻni? arqalʻ gozzal hʻaʻreketler jaʻrdeminde tamashagoʻylerge jetkerip beredi. Sonlʻqtanda ol naʻzik qollar hʻaʻm ayaq hʻaʻreketleri jaʻrdeminde juʻzege keledi. Sebebi, ol jan sezimlardi oyatadʻ, oʻmirdinʻ oʻzinen ilhʻam aladʻ. Solay etip, koʻrkem-oʻner-ol hʻaʻreket, izleniw hʻaʻm seziw bolʻp tabʻladʻ. Mine usʻnday gʻayrʻ taʻbiybiy goʻzzallʻq tuwralʻ «Guʻldaʻste» radiojurnalʻnda soʻz etilip onʻnʻ qahʻarmanʻ Qaraqalpaqstan Respublikasʻha xʻzmet koʻrsetken artist Xabibulla Sharipov bolʻp tabʻladʻ. Onʻnʻ balalʻgʻʻ? hʻaʻm talpʻnʻslarʻ tuwralʻ radiojurnalist mʻnaday mavgʻlʻwmatlar keltirip oʻtedi:

«Xabibulla Sharipov 1959-jʻlʻ Kegeyli rayonʻnda tuwʻlgʻan. Ol balalʻqtan televidenie arqalʻ beriletugʻʻnʻ ayaq oyʻnlarʻna qʻzʻgʻʻp, usʻ koʻrkem-oʻner tuʻrine 3-klasʻnda okʻp jurgen waqtʻnda qatnadʻ, son ustazʻ İvan Matveevich Protsenko onʻ Tashkent qalasʻha oqʻwgʻa alʻp ketedi.

1970-jʻlʻ Tashkent xoreografiya akademiyasʻnʻnʻ «Klassika» boʻlimine oqʻwgʻa kiredi»¹.

Oʻzininʻ miynet jolʻn Tashkenttegi Alisher Nauayʻ atʻndagʻʻ? opera hʻaʻm balet teatrʻnda baslagʻan Xabibulla Sharipov ol jerde balet spektaklerinen «Korsar», «Spartak», «Romeo-Juletta»da oynaw baxtʻha miyasar boldʻ. Goʻzzal qol hʻaʻm ayak oyʻnlarʻ menen daʻwir shʻhlʻgʻʻnʻ, sezimlerin bayanlaw talant bizinʻ zamanlasʻmʻz ekenligi maqtanʻshlʻ. Radiojurnalist mine usʻ maqtanʻsh sezimin tʻnʻlawshʻgʻa jetkeriwdi niyet etip radiojurnalda arnawlʻ tuʻrde soʻz etedi.

«1983-jʻlʻ Moskva maʻmleketlik maʻdeniyat institutʻha oqʻwgʻa tapsʻtʻp, onʻ da tabʻlʻ pitkerip shʻgʻadʻ. 1987-jʻldan baslap, «Kʻtʻq-qʻz» estradalʻq Revyu (xezirgi «Gulzar» folklor etnografiyalʻq ansambline) koʻrkemlik jaqtan basshʻ hʻaʻm bas baletmeystr lauazʻmʻnda isleydi. Usʻ ansambl menen birge Rossiya, Kavkaz, Tatarstan, Bashkurstan, Moldava, Ukraina, Belarusiya hʻaʻm basqa da maʻmleketlerde doʻretiwshilik saparda boldʻ».

¹ Гүлдәсте. 2012-жыл 16-апрель. Редактор Г.Аяпова

A'llette bunday mag'lʼwmatlar tʼn'lawshʼn? qʼzʼqtʼʼadʼ, lekin onʼ mag'lʼwmat tu'rpinde emes, sa'wbet janrʼnda efirge tayarlang'anda ta'sirshen'lik da'rejesi ja'ne de artar edi.

Qaraqalpaq milliy ayaq oyʼnlarʼn saxnag'a alʼp shʼqqan Xabibulla Sharipovqa Rossiya xalʼk artisti professor Igor Valentinovich Protsenko h'a'm o'zbekstanlʼ ko'rkem o'ner g'ayratkeri Qorʼqmas Saatovlar ustazlʼq etken. Ha'zirgi wakʼtta sha'kirtleri Maqset Sa'rsenov, Sultan Duysenbaev h'a'm Ayjamal Duysenbaevalarg'a basshʼlʼq etip, olardʼn' do'retiwshilik jumʼslarʼnda ja'rdem berip kelmekte. Ko'rkem-o'nerdegi xʼzmetleri bah'alanʼp og'an 2003-jʼlʼ «Qaraqalpaqstan Respublikasʼna xʼzmet ko'rsetken artist» atag'ʼberildi.

Xabibulla Sharipovtʼn' shan'arag'ʼ? qanday, ka'sibin dawam etiwshi perzentleri bar maʼ-degen soraw tʼn'lawshʼn? qʼzʼqtʼʼwʼ? anʼq. Sonlʼqtan, redaktor bull tuwralʼ mag'lʼwmatlardʼ bʼlaytsʼnsha bayanlaydʼ?

«Ol shanaraqlʼ, eki qʼz, bir uldʼn' a'diwli a'kesi. O'mirlik joldasʼ Irina Petrovna «Manejde» gimnastikashʼlʼarg'a xoregrofiya pa'ninen sabak beredi. U'lken qʼzʼ Nigora Tashkent xoreografiya akademiyasʼnda bilim almaqta. Balasʼ Timur meditsinalʼq kolledj oqʼwshʼʼ, qʼzʼ Marta bolsa, gimnaziya ta'lim-terbiya almaqta.»

A'llette, radioda baletti yaki ayaq oyʼndʼ tamashalaw mu'mkin emes. Biraq milliy ayaq oyʼnlarʼmʼzdʼ sah'na ju'zine shʼg'ʼʼp atʼg'an ko'rkem o'ner xʼzmetkeri tuwralʼ esittiriw tayarlawdʼn o'zinde:

Birinshiden, avtor izlengen, na'tiyjede ko'rkem o'ner din' bir tu'ri bolg'an ayaq oyʼnlar h'a'm balet h'aqqʼnda mag'lʼwmatlar radiotʼn'lawshʼlʼarg'a jetkere alg'an;

Ekinshiden, bizin' elimizde h'a'r qanday ka'sip qa'dirli. Sonlʼqtan ka'sipti ulʼg'law ko'birek seziledi. Esittiriwtin' tasirshen'ligi de, ta'rbiyalʼq a'h'miyeti de mine usʼnda.

Tʼn'lawshʼg'a estetikalʼq zawʼq berip onʼn' kewline jol tabʼwda muzʼkalʼq esittiriwlerdin' ornʼ u'lken. Ha'r ku'ni berilip atʼg'an kontsert bag'darlamalarʼnan

tʃsarʔ, arnawlʔ muzʔkalʔq esittiriwler de bar. Solardʔnʔ biri «Saz hʔaʔm saʔwbet» dep ataladʔ.

Muzʔka esitilse, qaʔlbine janʔasha quwanʔshlʔ, ya hʔaʔsiretli gul-gulalar tuʔspeytugʔnʔ, iyinleri qʔymʔdamaytugʔnʔ, ya munʔaymaytugʔnʔ adamdʔ tabʔw qʔyʔn. Oʔytkeni, biz jasagʔan, bizdi qorshap turgʔan aʔtirapʔmʔzdagʔʔ jaqtʔ aʔlemninʔ oʔzi maʔnʔgige tʔhbas - sʔhlʔmuzʔka. Sol ushʔnʔ insannʔnʔ oʔmiri de muzʔkasʔz bolmaydʔ.

Muzʔka tariyxʔhʔaqqʔnda azʔkem soʔz.

Muzʔka hʔaqqʔnda oylar ayyemgi Evklidtin «Garmonika», Aristoteldinʔ «Muammalar» atlʔ shʔgʔarmalarʔnda koʔp taʔkrarlanadʔ. Farabiydinʔ koʔz-qaraslarʔ boyʔnsha muzʔka aʔlemdi «tarbiyalawshʔ» ilimlardinʔ qatarʔna qosʔladʔ. Ibn Sinonʔnʔ koʔz-qaraslarʔ boyʔnsha muzʔka-adamdʔ taʔrbiyalaw menen onʔnʔ ruwxʔna hʔaʔm jumsaqlʔq hʔaʔm naʔziklik kiritedi.

Al, Muxammed Xorezmiy muzʔka ilimin oʔz ishine hʔaqqʔyqatlʔqtʔ qamtʔwshʔ paʔn sʔpatʔnda, Abdiraxman Jamiy muzʔka ilimin «zaʔrur» ilim sʔpatʔnda tanʔgʔan bolsa, Alisher Nauayʔnʔnʔ muzʔkanʔ ayrʔqsha bahʔalaganʔ sonshelli, ol muzʔka ilimi menen shugʔʔllanʔwshʔlardʔ oʔmirininʔ aqqʔʔna deyin kerakli qaʔrejetleri menen taʔmiynlep jasagʔan.

Demek, «Insan oʔmirindegi muzʔkanʔnʔ, sazdnʔ ornʔoʔz aldʔna bir dunya bolʔp, ol mudamʔ siz benen bizdi goʔzzallʔq aʔlemine, sazdnʔ sʔyqʔrdʔ dunyasʔna jeteleri anʔq. Sol ushʔnʔ da duwtar, gʔobʔz namalarʔnʔ tʔhʔlagʔanda boyʔnʔ jenʔil tartadʔ. Sebebi, duwtar hʔaʔm gʔobʔz namalarʔ bizge deyin oʔtken goʔzzal aʔlemnin seslerinen, al sol duwtar menen gʔobʔzdʔnʔ tarlarʔ aʔzelgi mehʔirli insanalardʔnʔ julʔnlarʔnan islengen boladʔdegen rawayatlardʔpayda etken»-deydi radiojurnalist G.Ayapova¹.

Muzʔka bul sesler agʔʔmʔ. Onda tolgʔaw da, jʔt da, buʔgingi estrada, rok muzʔka da oʔz ornʔna iye. Olar birin –biri tolʔqtʔadʔ. Terbiya ushʔnʔ sabak boladʔ.

Esittiriwlerdinʔ koʔpshiliginde milliy muzʔka maʔdeniyatʔmʔzdʔnʔ waʔkillerinen bolgʔan aʔjayʔp kompozitorlarʔmʔzdʔnʔ doʔretiwshiligi hʔaqqʔnda soʔz etiledi. Kompozitor M.Muxammadinov. Gʔaniy Amaniyazova, melodist kompozitor Qalbay Tolegenov xaqqʔnda arnawlʔ «Saz hʔaʔm saʔwbet» esittiriwleri

¹ Саз ҳам саъбет. 12-сентябрь 2012-жыл .Редакторы Г.Аяпова

tayarlandi. Olarda kompozitordin' do'retpelerinin' jaralaw tariyx? tuwral? da qazal? eske tusiriwler h'a'm a'llette, sal? qosqlar efirden jan'lad?. «Saz h'a'm sawbet» esittiriwinin' 2012-jil 9-mart sanin talqlap ko'reyik.

Dasturiy esittiriwdin' ananos?berilgennen keyin esittiriw miyman?bdaynsha tanstald?

«Demek, qadirli tinlawsh? siz ku'tken miyman, siz qadirlegen insan, siz takrarlag'an ses, siz qaytalag'an kosk iyesi, belgili kompozitor Abadan Saparova bolp tablad?»¹.

Baska esittiriwlerde mag'lumatlar diktor ta'repinen oqlp,qosq berip barlsa, bul esittiriwde janl?sa'wbet bar.

«Esittiriuimizge xosh kelipsiz Abadan apa.

--A'welem bar, sizdi kirip kelgen go'zzal na'wba'xa'r-ba'h'a'r ayyyam?h'a'm de 8-mart xalq-aralk h'ayal-qzlar bayram?menen shin jurekten qutqlap otemiz.

--Ko'klem keldi degennen bizde derlik tebiyat oyanadi. Sonin' menen birge oyau sezimler gul ashad?, sheshek baylayd?, jamal ko'rsetedi. Solay emes pe?

--Ha'zir g'ana siz so'z etken sezimler bul til jetpes tuyg'lar payda etpekte dep isenemiz, endi «Saz xam sa'wbet» bag'darlamamzdin' endigi soraw?. A'llette, da'sturiy taripte sizin' o'zin'izdin' muzkag'a, sazg'a bolg'an ko'z-qarasin'zd? biliwge qaratlg'an yag'ny, ko'rkem-o'nerge, qosq dunyasna kirip keliwinizge sebepshi bolg'an ortalqlar h'aqqnda so'z etip o'tsen'iz?

-Ha'r qanday jaqs? qosqtin' qanat? bar. Ol parwazg'a talpnd?. Mine, siz do'retken namalar. mine sol namalar boynsha atqarlg'an qosqlardn' qays? biri poshsha torg'ayday uzaq paruaz etti?

- Endi o'zin'iz tuwral? mag'lumat berseniz? Sonday -aq bos waqta ne menen shug'lanasiz? Siz unatqan o'ner, qol ush?jumlar h'aqqnda da so'z etseniz?

- Qosqshlarin' h'a'r qyl? dawslarda h'a'm milliy h'a'm zamanago'y qosqlard? atqarw sheberligine iye. Mine, usnday talant iyelerinen kimler menen islesiwdi qa'leysiz? An'g'rag'?h'a'zirgi waqta kimler menen islesip atnsiz?

¹ Саз хэм саўбет. 9-март 2012-жыл.Редактор Г.Аяпова

- Siz do'retken muzikalik shug'armalardih' ishinde Watan temas?, muh'abbat temas? a'sirese, h'ayal-qizlarimizg'a arnalg'an qosqlarda bir durkin shug'armalarda sa'wlelengen. Kelin' endi us? shug'armalardih' birinin' do'reliwi h'aqqida so'z etseniz? Malsalg'a: «Ay qizim» qosgh'ih'z qalayna dorelgen?

- Abadan apa, mine h'a'r kuni bolmasada waqt?-waqt? siz do'retken kosklar efir arqal? tih'lawshlarg'a jetip barad?. Us? qosqlard? tih'lag'an waqtih'zda kewlin'izden neler keshedi, yagny, qanday sezimler biylep alad??

- Raxmet, Abadan apa. Endi, muzika bul syqil?, sil? kewil dunyas? bolp esaplanad?. Derlik, ko'pshilikti qizqiratuq'ih' sorawlardan biri bul da'slep shug'arman? do'retiwdе shaytdih' qosgh'ih'ih' teksti ta'sir eteme, ya kompozitorg'a muzikanih' o'zi men mhdaman dep qozg'aw sala ma?

- «Saz h'a'm sa'wbet» bagdarlamasida sorawlar guldestesi bar, yag'ny arnawl? beriletug'ih' sorawlar bar, us? sorawlardan o'zin'iz tan'lag'an bir sorawg'a juwap bersen'iz, yamasa o'zinizge o'zin'iz qanday sawal bergen bolar edin'iz?

-Insan ka'sibi menen, a'dep ikramlilg'? menen go'zzal, demek sil? dunyanih' gildi onih' ka'sibi desek bug'an sizin pikirin'iz....

-Xalqimiz og'ada bay ma'deniy miyrasqa iye, Bugin mine us? bay g'a'ziyneni u'yreniw arqal?, o'z ruwx'y dunyamizd? jasartamiz, baylamiz. Sizin' bul a'diwli istegi ulesin'iz..

-A'llette, bul ushih' sizge kush ku'wat, bekkem den sawliq h'a'm tablar tilep qalamiz. Demek sizin' tusinigin'izde muzika- ol...

- Raxmet sizge, bizde sizin' syqil? sazd? iyelep, xalqimizg'a, elimizge xizmet etidey iygilikli islerinizde tablar tileymiz. Endi sizin radiotih'lawshlarg'a tilegin'iz?»

Keltirilgen malsaldan ko'rinip turg'anih'day, sa'wbet ushih' tan'lang'an sorawlar da, bir neshe teman? o'z ishine alad? h'a'm do'rteiwshinin' ishki keshirmelerin ashwg'a xizmet etedi. Bunday sa'wbet tih'lawshlg'a zawq bag'ishlaw?dawsiz. Jaqs? sa'wbet,jag'ih'ih' h'awaz,tanb kosq – bulardih' bir esittiriwde ja'mlengen.

Bunday muzikal? esittiriwler radiojurnalistlerden izleniwdi talap etedi.Gulcheh'ra Ayapova ta'repinen tayarlanatug'ih' ja'ne bir esittiriw «**Ana**

jurtim» dep atalɓ, esittiriw materiallar? qosɓ h'a'm sazdan quralɓ, birin-biri jalg'ap kewillerge quwanɓh inam etedi.

Belgili venger shayɓ? Petefi «O'mir men ushɓ ba'rinen de qɓmbat, muxabbat o'mirden de qɓmbat, biraq, elimnin' erkinligi h'a'm azatlɓg'? ushɓ kerek bolsa, ekewin de qurban etiwge turaman» dep jazad?

Shɓnda da, Watan, tuwɓlg'an jer, ana topɓraq- h'a'mme waqɓ biz ushɓ qa'dirli sanalɓ, ko'z-qarashɓg'ɓmɓday qa'sterlenip kelinbekte. Bull tu'sinikti esittiriw avtor?bɓlayɓsha ta'ripleydi:

«Aytɓwlarg'a qarag'anda: «Watan» so'zine mu'na'sip tariyp izlep, neshe- neshe qa'lem iyeleri bas qatɓɓpt?. En' son'nda Watand? tek gana anag'a ten'ew mu'mkin ekenligin, Watannɓ' qushag'? ana qushag'ɓday ken', ana meh'rindey sheksiz ekenligin tu'sinip, h'a'r qashan Watand? ta'riyplegende Ana Watan dep teriypley baslapt?. Sonlɓktan da, ana Watan, ana yurt, ata makan, ata yurt dep teriyp lenipti.

Jasɓ maysalard?jɓlayman bugin,
Jelkildesip o'sken suwalmalard?
Keshegi balalɓq payɓlarɓnda
Jumsaq gana tiygen tabanlarɓma
Jasɓ maysalard?

Sayrawɓq quslard?jɓlayman bugin,
Shetsiz-sheksiz ko'kte qanat qag'ɓwsh?,
Quyashday biygu'na, samalday erkin
Sayrawɓq quslard?

Men tuwɓlg'an dalalard?jɓlayman,
Ken'lik penen sheksizliktin' tɓmsal?,
Ko'ksin tilkimlegen a'wladlar jol?,
Babalar besigi-menin besigim

Tuw'lg'an dalalard?»¹.

Pikir birligi h'a'm qos'q penen ba'nt bas'w us'ında jaz'lg'an kommentariy t'h'lawsh'h' tuw'lg'an jer, ana Watan tuwral? sezimlerge bo'leri ta'jip emes. onda avtord'h' erkin pikirlew ken'ligi bar:

« Watan sen menin' tup sag'am, ata-babalar'mnan bergi o'z uyam, jaqt? du'nyag'a a'kelgen jerim, o'nip o'sken, kamal tapqan ordamsan'. Sol ush'h da seni ayawl? anag'a ten'eymen, Watan! Senin' top'raqlar'h'd? qayra-qayra bas'p sharshamag'an'm s'yaql?, sen h'aqq'ında ayt'p ta, j'rlap ta sharshamayman. Watan-sen menin' ma'n'gilik qos'g'amsan'».

Bunday ga'plerdin' jupkerlesiwı t'h'lawsh'g'a zaw'q bag'ishshlayd?. Avtor tek bayanlaw us'ında emes, ritorikal'q soraw tu'rinde de pikirlerin jkplay bilgen:

«Men ne ush'h Watan'nd? sonshelli suyemen, nege tuw'lg'an jer dep teriyplep qos'qlar jazaman, al'sqa ketsem sag'haman? Bun? o'z ju'regin'nen sorap ko'r. Watand? qalay'hsha suymessen'. Aq'?, Watan shan'araqtan baslanad?. Sen du'nyag'a kelgen ku'nnen baslap, Senin' o'mirin'nin' bir bo'legine ayland?. Seni o'z qushag'ha al'p, emin-erkin oynap-ku'liwine qoy'p berdi. Ana Watan qushag'ında erkin sayranlag'an sen on? anan'day su'yip qald'h'. Endi sen o'z ma'kan'h'nan sa'l al'slasan', anan'n'h' is'q diydar'h ko'rgin' kelgenindey, tuw'lg'an jerge de q'laslan'p, talp'ha beresen. Geyde aytsa aw'z tolt'p maqtarl'qtay ellerdi h'a'wes etesen', og'an barasan' da, q'z'g'p, tamashalap, ko'zin' toyg'annan keyin ba'ri-bir tuw'lg'an jer jamal?ko'z ald'h'a elesley beredi».

Milliy o'zgesheliklerden de joqar? tuyg'?-bul Watan tuyg'is?, Watan tusinigi. Shanaraqtan baslang'an Watan tuyg'is? bizin' o'sip rawajlan'w'm'zda ken' mumkinshilik jarat'w menen birge sheksiz tu'sinikti payda etedi. Na'tiyjede milliy kediriyatlarg'a tiykarlang'an tuw'lg'an jer h'a'm Watan h'aqq'ındag'? teren' sezim payda bolad?. Xalq'm'zd'h' milliy medeniyat?, da'stur h'a'm u'rip-a'detleri, ana diyar'm'zd? qorg'awdag'? at? a'psanag'a aylang'an tariyx'y waq'yalar bugingi jaslar'm'z sanas'ında Watan'ha sad'ql'qt'h' n'shan'h ko'rsetedi. Ha'r bir insann'h' milliy qa'diriyatlar'm'zd? ul'g'lap h'a'm ana ta'biyat'm'zd?

¹ Ана журтым. 9-апрель, 2013-жыл, редактор Г. Аяпова

saqlawg'a baylanisl? ju'rek tuyg'is? Watan tuyg'isnin bir ko'rinisi bolip esaplanad?.

T'n'lawsh? qa'lbine jaqs? so'z, jaqs? nama, tanis qosiq penen kirip baraw «Ana jurtam» esittiriwinin' tiykarg'? maqseti. Mine ushunday iygilikli niyette tayarlanawsh? ja'ne bir esittiriw «**Qosig'am - o'mirim, qosig'am – baxtam**» dep atalad?.

«Azada tan' h'awas?, sap altng'a bergisiz jap-jasil rendegi ko'rinisler. Go'zzal ba'h'a'rdin' ba'lkim, og'ada biyta'krar demleri bizdi tolqinlandirmaqta, sezimler aydnina alip shiqpaqta. Ana ta'biyat-ol h'esh qanday tekirarlanbas ko'riniske iye. Bugini ba'h'a'r diydarda kimgedur sag'hish, kimgedur quwanish al, kimgedur ilh'am yosh inam etpekte»¹-dep baslanad? «Qosig'am- o'mirim, qosig'am – baxtam» esittiriwi. tan'g'? dasturlerden orin alg'an esittiriwdin' ta'biyattin' oyanaw? menen salistimal? su'wretleniwinde u'lken ma'ni bar.

Haqiqatinda da, sezimlardin takirarlanbasig'? da jan'a do'retpelerdin', jan'a qosiqlardin' payda bolawina tiykar jaratad?.

A'sirese, o'zlerin saxnada tutawlar?, ju'z a'lpetindegi, ko'zindegi na'ziklik o'zlerine tan' pa'ziyetleri menen t'n'lawshilar qa'lbini iyelegen. Sonin ushin bolsa kerek olardin' aytqan h'a'r bir qosig'? kishkene bir spektaklge usap ketedi. Endi, h'a'zirgi ku'nde estrada t'n'lawshilar? qa'lbini orin alg'an Muzagul Sapaeva, Gulxatiysha Ayimbetova, Makset Otemuratov, Daribay Xojambergenov siyaql? qosiqshilarmiz o'zlerinin' jarqin individual estrada obrazlarina iye qosiqshilar toparina kiredi. Ha'zirgi waqitta estrada obraz? qosiqsh? repertuarlarinin o'zine ta'n ekenligin belgilep bermekte. Albette, rejissor estrada qosiqshis? menen birge isleskende qosiqshidan estrada obrazin jaratwd? makset etip qoymayd?. Sebebi, qosiqshinin' estrada obrazin tabaw? ushin jillar dawaminda do'retiushilik miynet h'a'm tinimsiz izlenisler kerek bolad?.

Qosiq –o'zi sezimnin' jemisi. Nama do'retiushide, so'z, qosiq qurastirwda sezim arqal? o'z keshirmelerin bayanlayd?. O'zine diqqat qaratad?. O'zinin' talant? menen qosiq h'a'm sazlar? menen el-xalqimizg'a belgili korkem-oner iyeleri «Qosig'am

¹ Қосығым - өмирим қосығым – бахтым. 4-май 2012-жыл. Редакторы Г.Аяпова.

-o'mirim, qosq'g'm -baxt'm» esittiriwinin' h'a'r saparg'aday miyman?. So'zdin' dunyag'a keliwi yag'n'y, qosqt'm' do'reliwi og'ada s'hl' h'a'm qu'diretli qub'ls. Izleniw, t'm'sz do'retiushilik o'zimizdi tan'wdan baslanad?. Demek, du'nya o'z esiklerin mine, us'nday erjurek insanlar ush'n ash'p beredi.

«Qosqsh'q o'nerinde obrazd'n' jarat'w? «Qosw teatr»d'n' en' joqarg'? ko'rinisi bol'p tab'lad?. Qaraqalpaq estrada qosqsh'q o'nerinin' tiykar'n sal'ush? Dau'bay Kay'pov h'a'm Zamira Xojanazarovalard'n' do'retiwshiligi bug'an ayq'n m'sal bola alad?. Sebebi, olar jaratqan obrazlar tamashago'yler koz ald'nda biraz kayg'l?, birde nazik kanday da bir sag'n'shka tol? nelerdidur kutip at'rgan kelbette saulelenedi.

Bul obraz do'retiwshinin' o'miri dawam'nda belgili bir o'zgerislerge iye bolsa da, qosqsh?do'retiwshiliginin' tiykar?bol'p qalg'an.Olar joqar?da'rejedegi sheberlikke iye ko'rkem-o'ner iyeleri edi.

A'sirese, o'zlerin saxnada tut'wlar?, ju'z kelbetindegi, ko'zindegi neziklik o'zlerine ta'n pa'ziyetleri menen t'h'lawsh'lar qa'lbin iyelegen. Son'h' ush'n bolsa kerek olard'n' aytqan h'a'r bir qosq'g'? kishkene bir spektaklge usap ketedi. Endi, h'a'zirgi kunde estrada t'h'lawsh'lar? qa'lbinen or'n alg'an M'rzagul Sapaeva, Gulxatiysha Ay'mbetova, Maqset O'temuratov, Daribay Xojambergenov s'yaql? qosqsh'lar'mz o'zlerinin' jarq'n individual estrada obrazlar'na iye kos'ksh'lar topar'na kiredi.

Estrada obraz?-bul qosqsh'h'h? tek g'ana s'rtq? korinisin emes, ba'lkim, on'h' do'retiwshilik pa'ziyetleri, ishki dunyas'nda, o'zinde sa'wlelendiretug'h' birden-bir s'pat bol'p tab'lad?.

Ha'zirgi waq'tta estrada obraz? qosqsh? repertuarlar'h'h' o'zine ta'n ekenligin belgilep bermekte. A'l'bette, rejiss'r estrada qosqsh's?menen birge isleskende qosqsh'dan estrada obraz'n jarat'wd? maqset etip qoymayd?. Sebebi, qosqsh'h'h' estrada obraz'n tab'w? ush'n j'lar dawam'nda do'retiushilik miynet h'a'm t'm'sz izlenisler kerek bolad?.

Birak, qandayda bir qosiq? atqar?w h'a'm ondag'? belgili bir xarakterdi jarat?w arqal? da obrazg'a iye bol?w? mumkin. Sol ma'niste rejiss?r menen islew estrada qosiqshis?na o'z obraz?n taw?p al?wda ja'rdem beriw an?q..

Sog'an qaramastan, saxnadag'? qosiq h'a'm qosiqsh? obraz? en' da'slep qosiq teksti, on?n' mazmun?, muzika h'a'm atqar?wsh?n?n' xalat?na baylan?sl? bol?p qala beredi.

Estrada qosiq?ndag'? kerekli qurallar orn?n tolt?r?w bolsa, rejiss?r ta'repinen paydalan?lg'an qosiqmsha ko'rinistegi zatlard?n' shegaras? h'a'm on?n' balans?n belgileu arkal?an?klanad?. Jang'a jag'?ml?, xosh sezim oyat?wsh? nama qosiqqlar? h'a' –degennen –aq t?n'lawsh?lar d?qqat?n o'zine tart?p, olard? tap o'zi atqar?p at?g'anday ku'sh –quwat, ma'det inam eteri an?q.. Us? bagdarda Sarbinaz Annakulova atqarg'an yoshl? qosiqqlarda ko'pshilikke unap kewillerinen sh?g'?p at?g'an?s?r emes.

««Qosiq?m- o'mirim, qosiq?m – baxt?m» esittiriwinde(2012-j?l 22-noyabr) «Nih'ol» s?yl?g'?n laureat? Sarbinaz Annaqulovan?n' do'retiwshiligi h'aqq?nda so'z etiledi. Redaktor qosiqsh?n?n' o'miri h'a'm do'retiwshililigi h'aqq?nda mag'l?wmatlard? keltirip o'tedi:

«Ol 1983-j?l? Qon'rat rayon?nda tuw?lg'an. 2000-j?l? 36-sanl? orta mektepti tamamlap, Mannon Uygur at?ndag'? Tashkent Mamleketlik Ko'rkem-o'ner institut?n?n' «Muzikal? teatr akterl?g'?» bo'limine oq?wg'a tu'sedi. 2005-j?l? tab?sl? tamamlap, us? bolimnin magistraturas?nda ta'lim alad?.

Oq?wd? pitkergennen son Berdaq at?ndag'? Qaraqalpaq ma'mleketlik Sazl? teatr?na jum?ska keledi. Teatr sanas?nda da'slep «Alpam?s» spektaklinde Gulparsh?n obraz?n ju'da sheberlik penen atqard? h'a'm ko'plegen spektakllerge bas qah'arman obrazlar?n jaratt?.

Sarbinaz Annakulova 2007-j?l? «Nixol» s?yl?g'?n al?wg'a miyassar bold?. 2008-j?l? Prezidentimiz tarepinen O'zbekstan Ma'mleketlik Ko'rkem-o'ner institut?n?n' No'kis filial? ash?ld?. Ha'zirgi waq?tta ol us? institutt?n' «Akter sheberligi» pa'ninen jaslarg'a talim-tarbiya berip kelmekte»

Sezimler ag'ım?, ol xauaz, ol soz, ol saz tolqın?. Kewillerdi tag? da tabıstıratugın, en bir biybah'a ma'writler. Soz benen aytıp bayanıwu qanshelli qıyın. Birak, biz on? tag?-tag? da tın'lag'ımız keledi. Tillesemiz, keuiller diydarlasad?, jurekler til tabısad?

Sarbinaz Annakulova atqarg'an qosıqlar – ba'rshege tan'lawı? da, tın'lawı? da qosıq bolıp kewillerden orın alıp kelmekte, ju'reklerde tolqıw oyatıp, sezimler ag'ımın jaratpaqta.

So'z sıyqır?, h'awaz tilsimi bızın' ele tolıq tusinip jetpegen kewil dunyamızd? ashıp beretugın ilaxiy kush. Balkim, on? ko'rkem-o'ner iyesi, yag'nıy atqarılsh? o'z h'awaz?, o'z lapız? menen tariyplep berer. «Qosıg'ım - o'mirim, qosıg'ım baxtım» esittiriwimnin tematikas? mine usınday. A'sirese, tın'lawshılardın' tilek h'a'm ushıslar? tiykarında onın' eki sanının' Jen'isbek Piyazrovqa arnalwında u'lken ma'ni bar. Elimiz ma'deniyatın du'nyag'a tanıtqan qosıqshımızdın' h'awaz? h'a'm talant? kopmın'lag'an radiotın'lawshılar ushın da maqtanısh ekenligi sıemes. Bul esittiriwlerdi tayarlawda tın'lawshılardın' ushıs h'a'm pikirleri esapqa alınwınan derek beredi.

III BAP. Radioda kewil ashar esittiriwlerdin' o'zgesheligi

Insan ruwxida a'zelden jaqsilqqa, keleshekke h'a'm go'zzallqqa umtla'w tuyg'is? ku'shli bolad?. Insan o'zinin' bir qansha o'zgesheliklari menen jer betindegi barliq jag'daylardan ajralib turad?. Ma'selen, onin' sanallig'?, o'z pikirin bayanlay alaw?, do'retiwshiligi, miynet etiwi, qorshag'an ortalqt? o'zgerite alaw? – bulardin' barlig'? insan'ylq o'zgeshelik esaplanad?. Insandag'i a'dep-ikramlilq adamlarda tayar h'alida ju'zege kelmeydi. On? payda etiwge oqaw, u'yreniw, ta'jiriybe arttiraw arqal? g'ana erisiledi. A'dep-ikramlilq qanshelli bekkemlenip, bayib barsa, insan, ja'miyet h'a'm ma'mleket sonshelli rawajlanad?.

Qaraqalpaqstanda jasawsh? xalqlardin' milliy da'stu'rlerin, u'rip-a'detlerin, xalqlilq miyraslarind? rawajlandirawda radio u'lken xizmet atqarib kiyatir. Ulwma son'g'? jillar? ja'miyetimizde demokratiyalastiraw na'tiyjesinde siyasiy turmista, ekonomikalq baylanislarda, basqaraw sistemalarinda payda bolg'an o'zgerislerdi xalqqa tu'sindiriwde radio h'aqiyqiy xalq tribunasi'na ayland?.

Radiodag'? kewil ashar esittiriwler – bul radio h'a'm tinlawsh? ortasinda baylanisaw usil? bolib qalmastan, bu'gingi h'a'm erten'gi a'wlad ta'rbiyasinin' ta'krarlasbas mektebi bolib esaplanad?.

Qaraqalpaqstan radiokanil esittiriwleri tinlawshilarg'a iygilikli niyetlekrin bayanlawdan sharshamayd?. Bun? «**Yoshl? ma'writler**» esittiriwinen an'lap alaw mu'mkin. D.Qad'niyazova tayarlag'an esittiriwlerden misallar keltiremiz:

«Dunyada pulg'a satilmaytug'in na'rseler bar : tinshilq, den sawlik,qa'dir-qmbat h'a'm meh'ir.

Sizlerge «qa'lbin'izdi meh'ir ta'rk etpesin» degimiz keledi.

Bizdi jolda tinlap baratirg'an bolsan'z sa'tli sapar tileymiz.Jol dawaminda 106,4 tolqin? joldasın'z bolsın.Tolqların'zdan uzaqlaspan'»-dep baslanad? «Yoshl?ma'writler» esittiriwi .

Tinlaw en' u'lken sheberlik. Ha'r birin'izdin' diqqat itibarin'z ushin minnetdarshilq bildiremiz.

Tim-tis otirib qalamiz bir dem

O,a'jep pinh'am? s'rlasar ko'zler,
Q'yal bir ummandur jutad? sonda,
Bir qos'q mudam? bizlerdi izler.

Ol qos'qt? t'h'lar,t'h'lar juregim
Shadl? janar'ma tigilgen qa'lbin'
Alaqanda - menin' Senin' ta'g'dirin',
Peshenan'da parlar baxt'h', 'g'bal'h'.

Qos'q qanday bol'w? kerek

Atqan tanday bol'w? kerek dep shay't aytqan'nday qos'q sezimler gildi.Qos'q – h'ujdan, qos'q - ar- nam's, qos'q... qansha ten'ewler bersekte az»¹.

Esittiriwdin' tayarlan'w sturukturas? mine us'nday: ga' saz,ga' sa'wbet. Qos'q h'a'm tilekler bir-biri menen almas'p ta'krarlana beredi.

Insan h'a'r sapar qos'q t'h'lap dem alad?. Sebebi qos'q ol kewilimizde uyalag'an g'am-ta'shwishlerdi, qapash'l'qlard? bir demge bolsa da um'it'rad?.Jaqs? na'rseler h'aqq'nda oylan'wg'a imkaniyat beredi. Al jaqs? qos'qlar bolsa, ol barqulla qa'lbimiz to'rinde saqlan'p klinedi. Sonl'qtan bolsa kerek «Jaqs? qos'q - jan az'g'» -deydi. Demek bul ga'pte de u'lken ma'ni h'a'm mazmun bar. Solay eken, jaqs? qos'qlar h'a'mme waq't radiotolq'nlarda jan'law?tiykars'z emes.

T'h'lawsh'lar kewline oy sal'wsh? ja'ne bir esittiriw «**Ju'rekte qalg'an namalar**» dep atalad?. On'h' redaktor?Peruza Qoj'qbaeva.On'h' h'a'r bir esittiriwi bir neshe temalard? o'z ishine alad? h'a'm t'h'lawsh'larg'a oysalad?. Sonl'qtan, telefon arkal?baylan'slarda mazmunl?pikirlesiw bar. M'sal?

« Bilesiz be, o'mirde jasawsh? qays? adamnan «Siz ush'h en' a'ziz insan kim?» - dep sorap ko'rsen'iz a'l'bette h'a'mme Ana dep juwap bereri an'q. Ras'nda da, Ana ol h'a'r birimiz ush'h qa'dirdan h'a'm meh'riban insan. Ana bar eken o'mir go'zzal, Analar bar eken biz perzentler bax'l'm'z.Demek baxt'm'zg'a

¹ Йошлы мәўритлер. 18-февраль, 2012-жыл

analar?m? barkulla saw-aman bols?n. Us?jerde shay?r qa'lemine tiyisli m?ha qos?q qatarlar?d?qqat?m?zd?tartad?.

Jan?ma jag'?ml?jumsaq alaqan.
Ar?w a'ylep,aq juw?p ak tarag'an.
Aqsham?nda ak besigim tayan?p
Pal uyq?s?n m?h'san bo'lip qarag'an,
Biyminnetim,baw?rman?m anajan.

Sag'?hd?m «sh?rag'?m» degen so'zin'di.
Meh'ir tol?mo'ldiregen ko'zin'di.
Juzlerime surtip,payandoz etip,
Gullerge bo'leyin basqan izin'di
Meh'riban?m,sajdagah'?m anajan.

SAZ,

Bilesiz be Ana meh'rin h'esh bir na'rse menen ten'lestirip h'a'm sal?st?r?p bolmayd?. On?h' meh'rinin' shegi joq. Esittiriwimizden or?n alg'an qos?g'?m?z barl?q Anajanlar?m?zg'a arnalad?». ¹.

Qaraqalpaqstan radiokanal?nda t?h'lawsh?lard?h' en' su'yikli esittiriwlerinin' biri «Ju'rekte qalg'an namalar» dep atalad?.Esittiriw redaktor? P.Qoj?qbaeva. Esittiriwdin' reytingi joqar?,o'ytkeni, keshki dem al?s waqt?ha tuwra keledi, jaslar h'a'm u'lken jastag'?lar on?h' turaql? t?h'lawsh?lar? bol?p esaplanad?.Esittiriwdin' reytinginin' ko'terliwinin' ja'ne bir sebebi bar. Jas talantl?qos?qsh?Rashid Xojasovt?h' do'retiwshiligine arnalg'an esittiriw 2013-j?l 11-aprelde sh?qqannan keyin esittiriwdin' reytingi ko'terildi.Bul esittiriw talantl?qos?qsh?h?h' «Gu'lbaniw» qos?g'?menen basland?.

«Rashid Xojasov qaraqalpaq qos?qsh?l?g'?ha o'zine ta'n h'awaz? menen kirip keldi. On? xalq?m?z jaks? kutip ald?. Sebebi on?h' atqarg'an h'a'r bir qos?g'? ju'rekten sh?qqan edi. Bu'gin bul su'yikli qos?qsh?m?z aram?zda bolmasada ol atqar?p ketken qos?qlar h'a'r birimizdin' ju'regimizde desek as?ra

¹ Жүректе қалған наамалар. 12-январь, 2012-жыл

aytqan bolmaymız. Onıń qosıqlarındaǵı? ra'n'-ba'ra'n'lilik, meh'ir h'a'm go'zzalıq sezimleri h'a'r bir tıńlawshıdıqqa tıń o'zine tarta alar? so'zsiz. Onıń atqarılmaındaǵı? h'a'r bir qosıqtı? bu'gin suyıp h'a'm sag'ınıp tıńlaymız. Rashidtin' atqarılmaındaǵı? qosıqtı? bugın ulken de, kishi de suyıp tıńlaydı, desek asıra aytqan bolmaymız. Bugın qosıqshımız aramızda bolmasada, onıń a'jayıp h'awazı ba'rimızdın' de juregimizde ma'n'gi saqlanıp qalar? anıq. Solay eken uzaklap ketpen us? tolkında kalın'»¹

Radio – tek g'ana en' son'gı? xabarlardı? jetkeriwshi g'alaba xabar qurallarınń biri emes. Ol h'a'r bir tıńlawshınń qulag'ınan kirip, kewlindegi ga'plerdi taba alıwshı jaqın dos.

Sonlaqtan, bu'gingi radiojurnalistler tıńlawshılar menen tuwrı efirde ushırasıwǵa umıdıp atır.

Keshki da'stu'rdegi «Oyın ishindegi oyın», «Ju'rekte qalg'an namalar», «Qosıq kewillerge quwanış quysın», «Radio eksteri», «Go'zzal qosıqlar qanatında», «Yoshlıq ma'writler» esittiriwleri Qaraqalpaqstan radiokanalınń son'gı? jıllardagı? jan'a esittiriwleri bolıp tabıladı. Bul kewil ashar esittiriwler keshki da'stu'rde bir saat dawamında tuwrıdan-tuwrı efirge beriledi.

Esittiriwlerdin' tiykargı? maqseti radiotıńlawshı menen janlı sa'wbette bolıw, o'mir, ja'miyet, Watan, insannıń qa'dır-qımbatı tuwralıq pikirlesiwge shaqırıw.

Olardıń h'a'r birine toqtap o'tsek.

«Arız-u'mitlerge tolıq bolg'an ja'ne bir keshte sizler menen sa'wbette bolmaqtamız. Assalawma a'leykum, bizdi tıńlap atıǵan qa'dirden tıńlawshılar. Sizlerge qaytıq kesh tileymiz. En' baslıq ba'h'a'riy keypiyat tilep qalamız. Bu'gingi kún h'a'r birin'izge o'zgeshe bir go'zzallıq, shadlıq alıp kelgen bolsın. O'z gezeginde bizler de esittiriwimiz arqalı sizlerdin' kewil sarayımızdın' miymanı bolıwǵa, a'jayıp qosıqlarımız arqalı ele de ko'terin'ki keypiyat inam etiwge h'a'reket etemiz. Solay eken, uzaqlap ketpen', biz benen birge us? talqıda qalın'».²

¹ Жүреkte қалған наамалар. 2013-жыл 11-апрель.

² Жүреkte қалған наамалар. 9-февраль, 2012-жыл.

Mine ushunday qanatlı so'zler menen P.Qojıbaevanıń «Ju'rechte qalg'an namalar» esittiriwi baslanadı. Ja'miyetlik pikirdi tuwdırǵw, tıńlawshıda isenim, jaqsı islerge talpınǵ sezimlerin qa'liplestiriwde so'zdin' qu'direti u'lken. Bu'gingi ku'n menen baxalı bolǵw – bul radiojurnalistten sheberlikti talap etedi. Esittiriwdin' janrlıq o'zgesheligin jetilistiriw arqalı tıńlawshıda emotsionallıqtı oyatadı. «Uzaqlap ketpen', biz benen birge usı tolqında qalın'» - bul pikirler buyırqı emes. Al o'tinishtin', tilektin' ko'rinisi. Usılay tıńlawshı menen tuwrıdan-tuwrı sa'wbetke talpınadı. Esittiriw jıdın' qaysı pasalında beriliwine qarmastan, «ba'h'a'riy keypiyat» tilep, avtor qısq toqsan bolsa da kewiller ba'h'a'rge talpınıp jasaytug'ın tastıqlap o'tedi.

«Ju'rechte qalg'an namalar» esittiriwi h'a'r h'a'ptenin' piyshembi ku'nleri saat 18¹⁰da baslanıp 19¹⁰da juwmaqlanadı. Esittiriwge tuwrı efirge kirip kelgen tıńlawshı o'zi unatqan qosıg'ı h'aqqında aytıp o'tedi, kimgedur sa'lem, qutlıqlaw jollaw arqalı kewlinin' tu'p-tu'bindegi jaqsı tileklerin bildiredi.

«Analar h'aqqında qosıqlardı tıńlar ekenbiz erksiz bir qosıq dıqqatımızdı tartadı. Bul qosıq o'zinin' ırg'ag'ı, sazı menen ju'regimizdi ba'ntlep aladı. Bul qosıqtı esitken waqıtta ko'z aldımızg'a sol balalıq jıllarımız keledi. Demek, biz so'z etpekshi bolg'an qosıq-Ana h'a'yiwi edi».¹

Ananın' qa'dir-qımbatı h'aqqındag'ı pikirler perzentke degen meh'ir h'a'm talpınǵ penen usılay ulasadı. Temag'a sa'ykes qosıq tan'law da sheberlik esaplanadı.

D.Qıdınıyazova baslawshılıq etken **«Go'zzal qosıqlar qanatında»** esittiriwinin' de efir waqtı bir saat. Xa'r h'a'ptenin' mu'ba'rek juma ku'ni tuwrıdan tuwrı efirge shıg'adı. Baslawshı kewillerge joldı qosıq qatarları menen salıwg'a talpınadı.

«Ten'sizge umtılar ten'ine barmas,
Mın' qoylıg'a barar, mun'lıg'a barmas,
Toyın'a, u'yin'e barar, waq, darıg'ı»,
Hesh kim bir-birinin' kewline barmas.

¹ Жүректе қалған наамалар. 29-март 2012-жыл.

Baz? da qapash?l?qqa dus kelesiz. Biraq h'esh te nal?man'. En' jaq?n dost?n'z bul qa'lbini'iz. Qa'lbini'izge qulaq tut?n'»¹.

Us?lay kewilge jol sal?nad?. On?n' kulminatsiyal?q sh?n'?, a'llette, qos?q. Ol lirikal?q bol?w?menen aj?alad?.

Baslawsh?n?n' ja'ne bir tapq?l?g'? sonda, ol «sen h'a'm radio» degen tu'siniklerdi birlestiriwge h'a'reket etedi:

«Kesh tu'siwi menen u'yine as?g'atug'?nlar en' bax?tl? insanlar eken. Ha'zir u'yini'izge bar?w?n'z benen sizdi shiyirin perzentlerin'iz yaki anajan?n'z ya bolmasa o'mirlik joldas?n'z ku'tip alad?. Demek, siz kim ush?n da a'zizsiz. Siz en' bax?tl?insans?z.

Radio shan'araq to'rinde jan'lap turg'an ?qlasbent, shan'arag'?n'zd?t?n?shl?q, tat?wl?w h'esh qashan ta'rk etpesin. Qaraqalpaqstan radiokanal?shan'arag'?n'zd?n' bir ag'zas?na aylans?n.

Qos?q

Bu'gingi ku'nde h'a'r qashang'?day sizge xat bar dedi. Xatlar bizin' s?nsh?m?z. Bizin' do'retiwshiligimizge bah'a, pikir beredi. To'rtku'lli ?qlasbentimiz Polat Say?mbetov ja'ne de xat jollag'an.

Menin' h'esh bir xat?md?itibars?z qald?g'an?n'z ush?n sizden minnetdarman. O'z xatlar?m menen esittiriwlerin'izge ra'n'-ba'ren'lik en'gizsem bax?tl? bolar edim. Men bir radiokanal?g'a ?qlasbent bolg'an?mnan baslap go'zzal bir sha'menzarg'a kirip qalg'anday bold?m.

Qol?mda aq qag'az, qa'lemim bardur,

Lekin ta'riyplewge so'zlerim jetpes,

Doslar?m siz benen qa'lbim go'zzaldur

Sizler al?stas?z ko'zlerim jetpes,

Adamlar sizlersiz jasay almayman.

Mine Polat Say?mbetov o'z xat?n us? qatarlar menen juwmaqlag'an. Bul t?n'lawsh?g'a o'z minnetdarsh?l?g'?m?zd?bildiremiz».²

¹ Гөззал қосықлар қанатында. 6-январь. 2012-жыл

² Гөззал қосықлар қанатында. 4-май 2012-жыл.

Esittiriwler mäsald? uzñ etip alg'andag'? maqsetimiz h'a'r bir qosıq ortasındag'? logikalıq baylanıst? ko'rsetiwden ibarat.

So'z – radio ushñ tiykarg'? qural. So'zdin' la'zzeti so'ylesiwde emes, ba'lkı tñ'lawda. Tñ'law en' u'lken sheberlik. Ha'r bir ku'nimiz bir-birin ta'krarlamayd?. Dilbar Qıdñniyazova so'zdin' qu'diretin jaqs? biledi. Sonlıqtan, on? sarıplawda, ta'sirshen'lik shen'berlerin ken'eytiw imkaniyatñ biledi. Onñ' tayarlag'an «**Yoshl? ma'writler**» esittiriwi de tuwrıdan-tuwr? efirde oqıladı. Barlıq esittiriwler baslanıwında birdeylik bar. Mäsäl?

«Assalawma-a'leykum, a'ziz radiotñ'lawsh? doslar. Efir saatmızd? ku'tip otıg'an qa'dirdan ıqlasbent. 106.4 tolqñña xosh kelipsiz.

Qayıl? kesh. Tan' atıw? menen qandaydur turmıs g'alma-g'al? dep juwırasız. Kesh tu'siwi menen h'a'mme o'z u'ylarine aylanadı. Ha'zir kimdur jolda, kimdur shan'arag'ında, ja'ne kimdur jumıs jayında. Sizlerdi qa'lbimiz arqalı ko'rip turg'andaymız. Bu'gin sizler menen studiyada baslawsh? Dilbar Qıdñniyazova sa'wbette bolaman.

Kelin' sa'wbetimizdi baslamastan aldñ, a'jayıp bir qosıqt? jıl? tileklerge orap sizge gu'ldey inam etemiz»¹

D. Qıdñniyazova ta'repinen tayarlang'an barlıq «**Yoshl? ma'writler**» esittiriwler mine usılay baslanadı. Bunday ta'kararlaw tñ'lawshñ? da biyzar etiwı so'zsız. Birteklilikten shıg'ıp ketiw jollarñ izlew kerek dep esaplaymız.

«Qosıq kewillerge quwanış quysñ»² atlı esittiriwinde tñ'lawshlar o'zleri su'yıp tñ'laytug'ñ qosıqlarñ aytıp qon'ıraw etedi. Sorawlar boyınsha berilgen qosıqlardñ' tematikas? ken', onda Watan, tuwılg'an jer, Ata ma'kan, ata-anas? h'aqqında aytıladı. Ha'r bir qosıqtñ' ta'rbiyalıq a'h'miyeti belgilep, daralap atap o'tiledi.

Radioesittiriwlerdegi interaktivlik bag'dar h'a'r Sa'rshenbide «**Jaqs? keypiyat**» kewil ashar esittiriwi h'a'ptenin' sa'rshembi ku'nleri efirge shıg'adı. Onñ' redaktor? h'a'm baslawshs? Gu'la'rem Jumag'alieva. Onñ'

¹ Йошлы мәүритлер. 2-май. 2012-ж.

² Қосық кеуиллерге қуғаныш куйсын. 19-май 2012-ж.

esittiriwinde baslawsh?, studiya miyman? h'a'm radiotih'lawshlar qatnasad?. Bir tema bag'darida sa'wbet barida studiya miymanhin' du'nyag'a ko'z-qaras?, tih'lawshlarg'a bolgan mu'na'sibeti ashilad?.Bul esittiriw qatnaslawshida da'stu'riw sorawlar bar:

- Tih'lawshlarda jaqs?keypiyat oyatw ushin bir anekdod aytip beriw;
- Jaqs?ko'rgen awqatih'?z
- Eki jumbaq tayarlap keliw h'a'm juwabih tapqanlarg'a sawge beriw.

«Jaqs? keypiyat»esittiriwinin' miymanlar? bolip Qaraqalpaqstan xalq artisti Biybiraba O'tepbergenova, Marjan Xalmuratova, Qaraqalpaqstang'a xizmet ko'rsetken artist Da'libay Mambetmuratov, Bazarbay Nazarimbetov, Klara Shamuratova,jazlawsh? Muratbay Nizanov, jurnalist Abdiqadir Qayipov, Tamara Masharipova h'a'm basqalar qatnast?.Radiotih'lawshlardih' auditoriyas? u'lken jastag'lar bolip ka'sibine baylanis? qizil? waqyalard? aytip beriw sorayd?. A'depililik, iymen, shan'araq,bala ta'rbiyas? tuwral? qizil? pikirlesiwler o'tkeriledi. A'lbeste, kewil ashar esittiriwde tih'lawshlardih' sorawlar? boynsha qosqlar beriledi.

Ja'ne bir muzikalq h'a'm kewil ashar esittiriwi «**Oyih ishinde oyih**» dep atalad?. Onih' redaktor? h'a'm baslawshis? Indira Jamalova.Esittiriwinin' bag'dar? to'mendegishe.

-Bul radio oyih tiykarhan xalq awiz eki do'retpeleri tiykarhanda bolad?, - deydi esittiriw redaktor? h'a'm baslawshis? Indira Jamalova – Oyihnin' bashida a'piway?soraw beriledi. Sorawdih' juwabih tapqan tih'lawsh? qon'raw etip oyihd? dawam etedi. Oyih eki basqishtan ibarat. Birinshi basqishta tih'lawsh? 1 den 4 ke shekemgi aralqtag'?qa'legen sand?tan'layd?.

- 1- jumbaq
- 2- naql
- 3 – jan'ltipash
- 4 – waqya dawamlig'?

Qa'legen sand? tan'lag'an tih'lawsh? ma'selen 1 sanih tan'lag'an bolsa, jumbaqqa juwap beredi, son' keyingi basqishqa o'tedi. Bul basqishta ja'ne

a'piway? soraw beriledi. Bul sorawd? durʒ tapqan jag'dayda tʒ'lawsh? jen'impaz bolad?. Oyʒ us?taquette dawam etedi.

Kewil ashar,muzʒkalʒq esittiriw sʒpatʒnda tʒ'lawshʒlardʒ itibarʒna erisken «**Radio-ekstern**» esittiriwinin' de ʒqlasbentleri ko'pshilikti qurayd?. Radiojurnalist Gulnaz Nurbekova ta'repinen sho'lkemlestirilgen bul esittiriw 2012-jʒ dawamʒnda bir jʒ g'ana o'mir su'rди. Onda tʒ'lawshʒlardʒ poeziya boyʒnsha bilimi sʒng'a tu'sedi, onnan son' logikalʒq sorawlar beriledi. Jen'impazlar ushʒ sawg'a da bar.

«Esittiriw waqt?50 minut, efir waqt?– 18¹⁰-19⁰⁰.

«Biz egerde h'a'mme na'rseni u'zliksiz oqʒsaq h'a'm oqʒg'anlarʒmʒz h'aqqʒnda pikir ju'ritpesek, onda olar rawajlanbayd?. Ha'r qanday qabʒ etilgen mag'lʒwmat pikirlew tiykarʒnda rawajlanʒp h'a'm qa'liplesip barad?. Qa'dirli tʒ'lawsh? 222-02-00 telefon arqal? pikirlerin'izdi qabʒlaymʒz, h'a'r birin'izde oyʒnd? dawa etiw imkaniyat? bar, ba'rshen'izdi esittiriwimizdi tʒ'lawg'a h'a'm qatnasʒwshʒ? bolʒwg'a mira't etemiz. Bizge qon'ʒraw etin', sa'wbetlesin', en' tiykarg'ʒ? a'wmetin'izdi, bilgenlerin'izdi sʒhaqtan o'tkerin'. Rejisserʒmʒzdʒn' tan'lag'an da'slepki qosʒg'ʒn birgelikte tʒ'lap alamʒz da son' mine us?tolqʒnda siz benen pikirlesemiz. U'lkemiz boylap kirip kiyatʒg'an aqsham ba'rshege qayʒtl? kelsin»¹.

Mine usʒnday qatarlar menen esittiriw baslanad?. Ga' saz, ga' sa'wbet, degendey, qosʒq h'a'm bir-biri menen baylanʒʒp efir boylap jan'layd?.

Baslawshʒnʒ jag'ʒml? h'awaz? h'a'm qaraqalpaq milliy qosʒqlar? tʒ'lawshʒn? ba'nt etiwі so'zsiz.

«Diktor: Dʒqqat etin', qosʒq qatarlarʒn oqʒyman.

Jollar alʒ, ma'nzillerde jol azabʒn tartqanda,

Ju'regime bir ku'sh g'ana ilh'am berer tolqʒʒp,

Sag'ʒnʒhʒmnan ko'zlerimnen sel-sel jaslar aqqanda,

Watan! Sag'an asʒg'aman perzentin' bop ʒntʒg'ʒp.

¹ Радио-экстрен. 22-май. 2012-жыл.

Dāqqan etkenin'izdey P h'a'ribinen baslanatug'ın qosıq qatarlar? tiykarında oynamızd? siz dawam etiwın'iz tiyis. Bizde da'slepki qon'ıraw bolmaqta, da'slepki a'wmetli qon'ıraw iyesi menen baylanışamız»

Demek usılay tıńlawsh?menen baylanış du'ziledi, esittiriwge ekinshi h'awaz-tıńlawsh?kirip keledi.

D.Qıdınıyazovın'ın «**Qosıq kewillerge quwanış quysın**» atlı esittiriw da qosıq ıqlasbentleritne zawıq bag'ıshlayd?

Quyash baxıt tilep batıp baratır. Erten'gi quyash bolsa ja'ne qa'lbimizdi jarıtıp meh'ir nurın inam etsin.

Al biraq ta men sizlerdi

Bir omirge suyıp o'temen

Marjan kibi dizip so'zlerdi

Qa'lbın'izde qalıp ketemen.

Dep D.Qıdınıyazova qosıq h'a'm tileklerin ja'mlep tıńlawshlarına usınadı. A'lbette, h'a'r baslawsh? o'z qızg'ıwshlıqlar? tiykarında izlenedi, jan'alıq kirgizedi, en' baslıs? esittiriwdin' mazmunın bayıtıwǵa h'a'reket etedi. İzlenis-do'retiwshiliktin' tiykarı. Ha'rbir esittiriwdin' turaqlı ıqlasbentleri bar.Olar menen baylanışta bolıw o'z aldına mashaqatlı h'a'm zawıqlı jumıs.So'z h'a'm saz. Olar biri-biri menen u'nles. Misli, bulaq suwın'ın ag'ıshınday esilip kete beredi. Al, h'awaz she? Lapızlıqosıqshın? mine, us?so'z de h'a'm saz da tanıtadı.

A'zelden qa'liplesken bul ko'rkem-o'ner nızamı bu'gingi kuni de o'z qa'dirine iye. Ol xalıqtın' ruwxıy jan dunyası bolıp, a'wladtan-a'wladqa kiyatıwǵan a'diwli miyras.Qaraqalpaqstan radio kanal? ta'repitnen tayarlanıp atıwǵan kewil ashar esittiriwlerdi u'yrener ekenbiz, qayalmızdan erksiz usı pikirler o'tti.O'ytken, saz h'a'm sa'wbet, saz h'a'm so'z, saz h'a'm lapız bugingi bagdarlamalardın' mazmunın quraydı.

«Azanda tan' h'awası, sap altıwǵa bergisiz jap-jaslı rendegi ko'rınisler. Go'zzal ba'h'a'rdin' ba'lkim, og'ada biyta'krar demleri bizdi tolqındıradı, sezimler aydınına alıp shıwǵadı. Ana ta'biyat-ol xesh kaday ta'kirarlanbas ko'rıniske iye. Bugingi ba'h'a'r diydar? da kimgedur sag'ınış, kimgedur quwanış al, kimgedur ilxam yosh

inam etpekte».-deydi Dilbar Qodirniyazova. Haqiqatda da, sezimlardin' ta'kirarlanbasl'g'? da jan'a do'retpelerdin', jan'a qos'qlard'n' payda bol'w'na tiykar jaratad?.

Juwmaqlaw

Radiojurnalistikan'n' bu'gingi jetiskenlikleri auditoriya menen baylan's'wd'n' barl'q tu'rleri ush'n jan'a h'a'm u'lken imkaniyatlard' ash'p berdi. G'alaba xabar qurallar' aras'nda radio baylan's' x'zmetlerin ja'ne de rawajland?.

Bu'gingi informatsiya asirinde g'alaba xabar qurallar' sistemas' o'zgemekte h'em g'alaba xabar qurallar'n'n' jan'a texnologiyalar' payda bolmaqta. Zamanago'y texnologiyalard' qollan'w menen birge olard' g'alabal'q kommunikatsiya qurallar'dep ayta baslad?.

Radiojurnalistikada da'stu'riy g'alaba xabar qurallar'nda x'zmet etetug'n' barl'q janrlard' ko'riwimiz mu'mkin. Biraq qag'az gazeta yaki televidenieden radion'n' art'qmashl'qlar' sonda, radio auditoriya menen baylan's'ta formal'q h'a'm struktural'q ay'rmash'l'qqa iye.

Radiojurnalistika o'z spetsifikas'na qaramastan jurnalistika, yag'n'y jamiyetlik pikir h'em sana-sezimge tasir etiw us'l' bol'p qalad?. Tayarlang'an esittiriwlerde ja'miyetlik pikir h'a'm emotsional ta'sirshen'lik ja'mlengen. Sonl'qtan bu'gingi demokratiyal'q puqaral'q ja'miyetti qa'liplestiriw bar's'nda barat'g'an jamiyetimizde radiojurnalisttin' juwapkershilik dorejesi ku'te u'lken. On'n' h'awaz? h'a'm a'dep-ikraml'g'? pu'tin bir milliy jurnalistikan'n' kelbeti esaplanad?.

Jurnalisttin' emin-erkin do'retiwshilik penen shug'flan'p, elimizdin' ja'ne de gu'llep jasnaw' ush'n miynet etiw milliy jurnalistikam'zd'n' rawajlan'w'na tiykar bolmaqta. G'alaba xabar kurallar' aras'nda radio en' operativ tu'ri. Ol h'a'r bir shanaraqqa informatsiyan' da'l h'a'm tez jetkerip beriw menen aj'alad?.

Bu'gingi ku'nde radio sh'n ma'nisinde ma'mleketimizdin' siyasiy, ekonomikal'q, sotsiall'q, ma'deniy, ruwx'y turm's'n'n' aktiv qatnas'wsh's'na, jan'al'q j'ish's'na ayland?. Qaraqalpaqstan radioesittiriwleri mazmun', tematikas',

bag'dar?, tili boy'nsha ken'eydi, jan'a is ta'jiriybeler toplad?. O'z t'n'lawsh'lar? menen tuwr'dan-tuwr?efirge sh'g'p pikirlesiw da'rejesine jetti.

Prezidentimiz İ.A.Karimov«Joqar? ma'nawiyat – jen'ilmes ku'sh»atl? miynetinde atap o'tkenindey, «İnsandı,on'n' ruwx'ıy du'nyas'n ashatug'ın ja'ne bir qu'diretli qural bar, ol da bolsa so'zdin' qu'direti, ko'rkem a'debiyat bol'p tab'lad?». Bilim beriw bag'dar'nda radio a'debiy dramal'q esittiriwleri menen ko'rinedi. «A'debiyat h'a'm da'wir», «Du'nya a'debiyat? durdanalar?», «Gulda'ste» esittiriwleri arqal? ma'deniy h'a'm milliy qa'diriyatlard? u'git-na'siyatlawg'a x'zmet etpekte.

Radioesittiriwlerdegi son'g'?jetiskenlikler qatar'nda muz'kal'q esittiriwlerdin' bir qansha ko'beyiwi bol'p tab'lad?.Qaraqalpaqstan radios? saz-sa'wbetli esittiriwlerdi o'zinin' da'slepki ku'ninen baslap tayarlap kelmekte. Olard'n' tematikas?, ideyas? da o'zgerdi, ulg'ayd?, jan'aland?.Us? o'tken waq'ıt dawam'nda o'z auditoriyas'na iye bold?, respublikam'zd'n' turli or'nlar'nan o'zine sh'n ma'nisinde dos artt'rd?. Qaraqalpaqstan radios? elimizdeki barl'q jetiskenliklerge u'les qos'p at'ıg'an jaslar, olard'n' turm'ıs?, du'nyatan'm?, u'mit h'a'm a'rmanlar'n sa'wlelendirip kelmekte. A'sirese, a'dep-ikraml'ıqqa baslawda h'a'r tu'rli esittiriwler, rubrikalar, viktorinal? soraw-juwap oy'nlar? tu'rinde, zamanlaslar'm'z sh'g'p so'ylewi, jas u'lkenlerdin' eske tu'siriwleri arqal?bayanamaqta.

Muz'ka bul sesler ag'm?. Onda tolğ'aw da, j'ıt da, bu'gingi estrada, rok muz'ka da o'z orn'na iye. Olar birin –biri tol'qt'ırad?. Terbiya ush'n sabak bolad?.

T'n'lawsh'g'a estetikal'q zaw'q berip on'n' kewline jol tab'ıwda muz'kal'q esittiriwlerdin' orn?u'lken. Ha'r ku'ni berilip at'ıg'an kontsert bag'darlamalar'nan t'ısqar?, arnawl?muz'kal'q esittiriwler de bar. Bular «Saz h'a'm sa'wbet», «Qos'ıg'ıs o'mirim, qos'ıg'ım-baxtım», «Ana jurtım», «Yoshl? ma'writler», «Ju'rekte qalg'an namalar», «Go'zzal qos'ıqlar qanat'nda», «Qos'ıq kewillerge quwan'ıs quys'ın» esittiriwleri tuwr'dan-tuwr? radiot'n'lawsh'lar menen baylan'ısta tur'p tayarlanad?, olard'n' tilekleri, us'n'ıslar?, pikirleri t'n'lanad?. En' tiykarg'ıs?bunday kewil ashar esittiriwler arqal?biz u'sh na'rseni bilip alam'z.

Birinshiden, radiot'n'lawsh'ın' jas'n an'ıqlaym'z.

Ekinshiden, radiooyıng'a qatnasıha qarap olardıń bilim da'rejesi ko'rinedi.

U'shinshiden,olar o'zlerinin' jaqınlardıha muzıkalıq sa'lem jollaw arqalı o'zinde insanıylıq pazıyletlerdi jetilistiredi, jaqınlardıha itibarlı boladı, basqanıń quwanışlı h'a'm qayg'ına sherik boladı.

Demek, kewil ashar esittiriwlerdi tayarlaw arqalı shıń ma'nisinde xalıqtıń kewlindegi ga'plerin bilip alıwıg'a jol ashıladı.

Tayarlanıp atıg'an kewil ashar esittiriwlerge ushınslarımız bar.

1. Ha'r bir qatnasıwshı o'z aldına bir shaxs.Demek og'an h'u'rmet penen qatnas kerek boladı.
2. Radiooyıng'a qatnasıp jen'impaz bolg'anlarg'a arnawlı sawg'a berilmese de, morallik qollap-quwatlaw kerek boladı.Mısalı qol shappatlawlar, avatsiya tu'rinde.
3. Tıńlawshımenen sa'wbetlesiw waqtı sheklew kerek emes.Bul arqalı olardı albıratıp alıw mu'mkin. Sebebi bizin' radiotıńlawshılardı ele erkin radioefirde so'ylew da'rejesine jetken joq.
4. Kewil ashar esittiriwlerdin' waqtı ko'beytiw kerek. Sonda tıńlawshılardıń da qızıg'ıwshılıg'ı artadı.

Paydalanlg'an a'debiyatlar

1. Каримов И.А. Матбуот ва оммавий ахборот воситалари ходимларига байрам табриги // «Халқ сўзи», 2005 йил 28-июнь.
2. Каримов И.А. Бизнинг бош мақсадимиз – жамиятни демократиялаштириш ва янгилаш, мамлакатни модернизация ва ислох этишдир. –Т.: Ўзбекистон, 2005.
3. Каримов И.А. Юксак маънавият егилмас куч. Т.: Маънавият. 2008.
4. Абдуазизова Н.А. Матбуот ва сўз эркинлиги – олий қадрият. Т.: «Академия», 2006.
5. Акбаров А.И., Эрназаров Т.Э. История печати Узбекистана. 3 жилдлик. Т.: «Ўқитувчи», 1976-1978.
6. Борецкий Р.А. Телевизионная программа. М.: ГКРТ, 1967.
7. Гальперин Ю.М. Человек с микрофоном. М., 1971.
8. Кузнецов Г.В. Журналист на экране. М.: «Искусство», 1985.
9. Ибрагимов Ш. Производственно-экономическая проблематика на телевидение Узбекистана, 1986-1991 гг. Т., 1993.
10. Муҳаммад аль-Бухари. Общественные отношения и международный информационный обмен. Т.: ТГИВ, 2001.
11. Муратов С.А. Диалог. М.: «Искусство». 1983.
12. Муҳаммадиев Р. Публицистика ва унинг жанрлари. Т.: ТошДУ, 1981.
13. Мўминов Ф.А. Журналистика ижтимоий институт сифатида. Т.: «Университет», 1998.
14. Мўминова Ф.И. Международная журналистика: теория и практика. Т.: УМЭД-ПАТЕНТ-ПРЕСС, 2006.
15. Летунов Ю.А. Время, люди, микрофон. М., 1974.
16. Ляшенко Б.П. Радио без тайн. М., 1985.
17. Панфилов А.Ф. Радиоаойна. История современность. М., 1983.
18. Репортёрлик фаолиятининг назарияси ва амалиёти. Ўқув қўлланма. Қ.Т. Эрназаров умумий таҳрири остида. Т.: ЎзМУ, 2002.